

18.

ПРАВОСЛАВЉЕ КАО ИЗВОР САВРЕМЕНОГ СЕКТАШТВА

„Тешко њима што пођоше Каиновим путем и у заблуду Валаамове плате падоше, и противљењем Корејевим изгибоше. Ти људи су љаге на вашим агапама, који се без зазора са вама чисте, напасајући сами себе; безводни облаци које ветрови носе тамо амо, јесења јалова дрвета која су два пута умрла и из корена ишчупана; бесни морски валови који се пене својим срамотама; планете за које је сачувана најцрња вечна тама.“

Посланица Јудина 11-13

Просечни православни верник у Србији на почетку XXI века, који није претерано упућен у верска питања и не познаје довољно „своју веру“, углавном сматра да Православље, насупрот расцепканом западном хришћанству у оквиру којег постоје многе верске струје, представља једну целовиту верску организацију, која (ако се заборави чињеница да су Православне цркве углавном подељене на националној основи) у својим оквирима не поседује никакве међусобне несугласице или, не дај Боже, расколе. Будући да последњих деценија Православна црква у Србији врши пропаганду широких размера против малих верских заједница, називајући протестантски покрет извором савременог секташтва, док себе пропагира као „једину, свету, саборну и апостолску Цркву“ (мислећи притом на васељенско Православље), народу се намеће мишљење да међу Православним црквама које данас постоје у свету влада апсолутна догматска и свака друга усаглашеност – која резултује савршеном хармонијом у њиховим међусобним односима. Но ипак, уколико се детаљније удубимо у начине функционисања само неких од помесних Православних цркава и то само у XX веку, као и на нека дешавања у оквиру васељенске цариградске патријаршије у истом периоду, увидећемо да ни Источна црква није имуна на појављивање раскола, па чак ни на прилично озбиљна изопштења и анатемисања (проклињања) од стране међусобно супротстављених архијереја или читавих синода. У даљем проучавању поменућемо расколе који су се одиграли у оквиру неких Православних цркава у прошлом столећу. То су: раскол изазван увођењем реформираног јулијанског календара на свеpravославном конгресу у Цариграду (Истамбулу) 1923. године; раскол у оквиру Руске православне цркве изазван догађајима повезаним са Октобарском револуцијом 1917. год.; као и неки „мањи“ расколи који су се десили и оквирима бугарске и Српске православне цркве.

РАСКОЛИ У ПРАВОСЛАВНИМ ЦРКВАМА

Раскол у васељенском Православљу настао услед увођења реформисаног „новојулијанског“ календара

Године 1923. у Цариграду (Истамбулу), под покровитељством васељенске патријаршије и њеног патријарха Мелетија Метаксакиса, одржан је свеправославни конгрес који је требао да изврши реформу постојећег старог јулијанског календара, по којем су до тада време рачунале све источне, Православне цркве. Овај конгрес је после неколико недеља рада једнодушно усвојио реформу календара на предлог делегације српске цркве и државе. Календар који је био усвојен знатно се разликовао од старог јулијанског календара, а у исто време је био веома сличан грегоријанском, којег је већ вековима до тада, од 1582. године, користила западна, Римокатоличка црква. Реч је о календару познатог српског астронома и универзитетског професора Милутина Миланковића. Но, пре него што детаљније сагледамо на који је начин дошло до усвајања реформисаног Миланковићевог календара, којег многи, због његових веома малих разлика у односу на онај који је увео папа Григорије XIII, називају грегоријанским, било би добро да направимо историјски осврт и одговоримо на питање одакле и од када потиче сам јулијански календар. Познато је, наиме, да је јулијански календар (који носи име по римском цару Гају Јулију Цезару и потиче из I века пре нове ере) био у употреби и у Западној цркви до 1582. године, и да су сви Васељенски сабори одржани (последњи у VIII веку после Христа) док је он још био у пуној важности.

Порекло старог (јулијанског) календара

И поред увреженог мишљења неких православаца који придају нарочиту важност јулијанском календару и сматрају га „светоотачким“, за разлику од новог – грегоријанског, истина је да овај календар у потпуности потиче из предхришћанске египатске цивилизације, и то из III века пре нове ере. Милутин Миланковић, у својој књизи „Кроз васиону и векове“ о пореклу овог календара износи следеће податке:

„Стари Египћани употребљавали су у своме календару годину која је имала сталну дужину од 365 дана. Хиљадугодишња искуства показаше да се такав календар не слаже са током природе. Заиста, поплаве Нила, најважнији годишњи догађаји њихове земље, закашњавале су из године у годину да тек после 1460 година дођу на старо место у календару. То је значило да је за време те дугачке периоде, коју су звали сотисовом, египатски календар заостао према природи за пуну годину или за 365 дана. Једноставна деоба показује да је годишње задоцњавање њиховог календара било четврт дана. Како да се испомогну, то се они или нису сетили или се нису усудили. Но, 238. године пре Христа, у деветој години владе Птоlemeја Еуергета, египатс-

ки календар је реформисан. Те године одлучило је свештенство Египта да се сваке четврте године уведе у календар један преступни дан као светац добротворних богова. Чудновата је ствар да се овај догађај не спомиње ниједном речи у старој, средњевековној, а и нововековној календариографској литератури. Но, он је несумњиво утврђен. Године 1866. пронашао је и објавио немачки египтолог Лепсиус један *камени натпис који, на три језика, објављује ову календарску одредбу, и који је датиран 7. марта 238. године пре Христа*. Та одредба зове се у науци Канопски Едикт, јер је издана у Канопусу, предграђу Александрије.¹

Нешто мање од два века касније, приликом освајања Египта од стране Јулија Цезара и поковања египатских (а заправо пореклом грчких) владара из династије Птоломеја, и његовог зближавања са египатском принцезом и краљицом Клеопатром, Јулије је позвао ову, од себе више од тридесет година млађу, лепотицу (са којом је у међувремену добио и сина) да посети Рим.

„Па како је тај календар, који у самој Египту вероватно ни ступио није у живот, дошао до нас, и како је добио име Јулијанског календара? Да на то одговоримо, потребно је да прелистамо још коју страну историје... (...) Клеопатрино путовање у Рим изведено је са највећим сјајем. Цела флота египатска, онда највећа на целој свету, пратила је краљичину галију. (...) У краљичиној пратњи било је и неколико научника александријског Музеума, а међу њима астроном Сосиген. (...) Последње године свога живота употребио је Цезар да уреди римску државу која је од грађанских ратова много страдала. И календар је био сасвим у неред; ваљало га је реформисати и дати му сталан облик. У самој Риму не би се нико нашао ко би био довољно упућен у астрономију, јер су Римљани били велике незналице у егзактним наукама. Зато је била права срећа да се у Клеопатриној пратњи нашао Сосиген, којему је Цезар поверио реформу календара. Сосигенова календарска одредба, у питању распореда година, идентична је са одредбом Канопског едикта. Зато је у Јулијанском календару свака четврта година преступна. Седми месец у години добио је, у част Јулију Цезару, назив Јулиус, а касније је та част учињена и Аугустусу, називајући осми месец његовим именом. ***Тај Јулијански календар преузеле су и хришћанске цркве. Он је, као што смо видели, александријског порекла, а Клеопатра га је донела у Рим.***“²

Као што је дакле јасно, стари јулијански календар не поседује никакву посебност и „светост“ сам по себи, јер га нису установили, на пример, Христос и апостоли, већ је он, као што смо управо могли да прочитамо, производ египатске мисли и генија александријских (дакле паганских) астронома. Наравно, истина је да се стара Црква управљала према овом календару и да су касније по њему установљени традиционални верски празници, али то само из разлога што до доношења новог, грегоријанског – није постојао други према коме би се могло управљати. Међутим, како су векови пролазили, све

¹ Милутин Миланковић, Кроз васиону и векове, стр. 72-73. Нагласак мој.

² Наведено дело, стр. 73-76. Нагласак мој.

је више почело да се увиђа да и јулијански календар има своје недостатке, тј. да и он све више постаје непрецизан. Реформу јулијанског календара је први спровео, по пројекту Алојзиуса Лилиуса, папа Григорије XIII, а тај су календар, постепено, прихватили сви западни народи:

„И у томе је календару свака четврта година преступна (као и у Јулијанском: она чији се број даде без остатка поделити са четири) но, то не важи за секуларне године. То су оне године које се свршавају са две нуле. Оне су у Грегоријанском календару само онда преступне ако се број њихових векова даде без остатка поделити са четири, иначе су обичне. Зато има Грегоријски календар у четири стотине година три преступне године мање него Јулијански, па је због тога средња дужина његове године краћа. Са својих 365 дана, 5 сати, 49 минута и 12 секунда, она се приближава тропској години боље него средња година Јулијанског календара. Ова одредба створила је и другу разлику хришћанских календара: Јулијански календар заостао је према Грегоријанском. У овоме, а и у идућем веку датуми се у оба календара разликују за тринаест дана.“¹

Но, иако је грегоријански календар „исправио“ оно што се у јулијанском, током векова, било „накривило“, његово увођење није прихваћено на хришћанском истоку. На истоку су биле одбациване све новине које нису потицале из званичних црквених православних извора, без обзира да ли се ту радило о обичним сујевејима или о новим научним открићима и достигнућима. Ево шта Миланковић говори о односу Православних цркава према свакој врсти научног стваралаштва током читавог средњег века (можда ће нам после читања наредних редова постати још јасније због чега се ово раздобље људске историје назива „мрачним добом“):

„Када је Константин Велики начинио 330. године Цариград престоницом источног римског царства, назвао га новим Римом и учинио хришћанство државном религијом, онда је смрћу грчких богова изумрла и грчка наука. Да није било Арапа, који су нам сачували дела грчких научника, пропале би све тековине александриске културе. **Преко једанаест векова био је Цариград престоницом византиске царевине, и за све то време није он дао науци стоти део онога што је Александрија дала за два века.** Али када је султан Мухамед II, Освајач, ушао 30. маја 1453. у Цариград, и када је – тако ми бар причаше услужни чичерон у цркви Свете Софије – тај султан ударио својом шаком, а његов коњ копитом, о један мраморни стуб те цркве, онда се семе грчкога генија, које је хиљаду година лежало неплодно на овоме тлу, расуло по западној Европи, и из њега је изникла обнова наука и уметности. (...) У њеном развоју надовезују се на Александријце обнављачи астрономске науке: Коперник, Галилеј, Кеплер.“²

Из разлога оваквог односа према науци, није ни чудо што модернији и тачнији грегоријански календар није прихваћен од стране цркава на истоку.

¹ Исто, стр. 85.

² Исто, стр. 84. Нагласак мој.

Један од разлога је, наравно, био и тај што је нови календар потекао од Латина – који су били третирани као јеретици и шизматици (расколници).

Ево шта о разлозима Рима који су довели до реформе јулијанског календара а потом и до реакција Истока који је узвратио анатемом, казује Алексеј Јудин у свом тексту „Римокатолицизам и Православље, знакови времена“:

„Управо се проблем календара у свој својој жестини појавио пред хришћанским светом након корените реформе рачунања времена, која је била 1582. године у време папе Григорија XIII, па је по њему садашњи календар и назван – грегоријански. Јулијански (по императору Јулијану, поганину) и грегоријански календар састављени су на савим различитим принципима: јулијански је орјентисан на дужину сидеричне односно звездане године, што се поклапа с временом целокупног кретања Земље око Сунца. А у основу грегоријанског календара стављена је тропска или сунчана година, односно условна астрономска дужина орјентисана на ритмове Земље. Ти календари су заиста неупоредиви: сидерична година је дужа од тропске за 11 минута и 14 секунди. За 25.765 тропских година грегоријански календар ће се разликовати од јулијанског за целу годину.

Папа Григорије XIII замислио је реформу календара тако да пролећну равнодневницу, која је у XVI веку била 11. марта, приближи првобитном тренутку пасхалних рачунања, које је у давнини Црква повезивала са даном пролећне равнодневнице 21. марта. Због тога је у календару требало испустити 10 дана, а сама 1582. година, према реформисаном календару папе Григорија XIII имала је 365 дана. Касније је сав западни хришћански свет прихватио грегоријански начин бројења времена. (...) Међутим, та календарска реформа проузрочила је ново идеолошко заопштравање међу Западном и Источном Црквом. *Помесни Константинопољски сабор 1583. године, коме су присуствовали такође јерусалимски и александријски патријарси, одбио је увести грегоријански календар и бацио на њега проклетство (анатему).* Ту анатему су Православне Цркве практично признавале све до 1923. године, када је на иницијативу Константинопоља сазвано Предсаборско саветовање и тада је одлучено да се пређе на нови календар, којег је припремио југословенски астроном Милутин Миланковић.¹

Светогорски монаси из Есфигмена објашњавају разлоге бацања ове анатеме:

„Кренимо редом. Када је јеретички Рим увео нови календар 1582, и са намером да га подметне и међу православне, тадашњи Патријарх у Цариграду, Јеремија, сазива Сабор и осуђује календар. Текст анатеме гласи:

„Из Рима су дошле извесне особе које су тамо научиле да мисле као Латини; и лоше је то, што иако Византинци, и рођени и одрасли у нашим крајевима, они не само што су променили своју веру, него се још и боре против православних и истинских догми Источне Цркве које су сам Христос, божански апостоли и Свети Сабори предали нама. Изопачивши ове, дакле, као покварене чланове, ми наређујемо:

¹ Види у: Хришћанство на прагу трећег миленијума; са украјинског превео и приредио мр Роман Миз, Нови Сад 2000. год. Нагласак мој.

(...) Ко год не прати Црквене обичаје проглашене од стране седам Васељенских сабора, и Свету Пасху и календар које су они добро установили за нас да их пратимо, *него жели да прати новоизмишљену Пасхалију и нови календар безбожних, папиних астронома: и противећи се жели да одбаци и уништи учење и обичаје Цркве, које смо примили од наших Отаца нека свако такав има анатему* и нека буде изван Цркве и ван Сабора Верних.

(...) Ми позивамо све побожне Православне хришћане: останите у ономе у чему сте научени, у чему сте рођени и одрасли, и када време и прилике захтевају, пролијте и саму крв да би сачували Веру коју су нам наши Оци предали и своје исповедање. Чувајте се оваквих људи и водите рачуна, да би вам Господ наш Исус Христос помогао. Нека благослов наше смерности буде са свима вама. Амин!“

*ЈЕРЕМИЈА Константинопољски
СИЛВЕСТАР Александријски
СОФРОНИЈЕ Јерусалимски*
(и остали Епископи присутни на сабору).“¹

Но, и поред ове анатеме новог календара, као и осталих које су, што саборно што појединачно изречене чак осам пута, и то 1583, 1587, 1593, 1722, 1756, 1848, 1895. и 1904. године², 1923. је васељенски патријарх Мелетије сазвао свеправославни конгрес који је коначно требао да реформише превазиђени и нетачни јулијански календар.

Усвајање календара Милутина Миланковића

На поменути конгрес који је требао да се одржи у Цариграду, била је позвана и делегација Српске православне цркве. Након што је добио допис од стране Министарства Вера, Миланковић је јавио министровом кабинету где је добио следеће информације:

„Одјурio сам у Министарство. Ту ми је већ помоћник министров саопштио велику новост: Васељенски Патријарх, највиши поглавица православне цркве, сазива за први мај у Цариград конгрес свију православних цркава. Главна тачка тога састанка биће реформа нашег старог Јулијанског Календара. И наша црква добила је такав позив и саопштила га Краљевској Влади. Ова је одлучила да на тај конгрес пошаље, као свог изасланика, једног научника, а њен избор пао је на мене. (...) „Мени, као историчару, додао је господин Министар, познат је цео историјат нашег календарског питања, па знам да у њему има да каже главну реч астрономска наука. Зато сам предложио Краљевској Влади да Вас пошаље на тај конгрес као свог изасланика. Наша православна црква драговољно је прихватила тај наш избор, а наша влада се сагласила да изасланика цркве призна и за свог властитог. Он ће узимати

¹ Јудин пољубац, стр. 32-33. Нагласак мој.

² Види у: Наведено дело, стр. 32-33.

реч у црквеним питањима, а Ви, господине професоре, иступићете, Вашим признатим ауторитетом, у питању реформе календара.⁴¹

Миланковић, који је на том црквеном скупу био једини „световњак“, у Цариград је путовао са једним митрополитом - изаслаником српске цркве. Конгрес је отпочео 10. маја а његов рад је трајао више од месец дана. О темама које су предложене на конгресу и начину разрешавања календарског проблема, наш угледни астроном је писао овако:

„Већ су прве седнице конгреса, а још више наши неофицијелни састанци и разговори, показали неподељено мишљење свих учесника да разлику од тринаест дана, која постоји између Грегоријанског и Јулијанског календара, треба уклонити. За толико је дана заостао наш календар према Сунчеву сату, па зато треба његову казаљку померити у напред.

У том првом питању није било размимоилажења, но шта ваља после тога урадити, ту су се мишљења разилазила. Неки су мислили да се треба на томе првом акту зауставити, па задржати до даље одлуке Јулијански календар, који би се у својим датумима разишао од Грегоријанског тек 2100-те године; неки су опет, изгледа, помишљали на потпуно усвајање Грегоријанског календара.

Брзо се показало да ниједан од ових двају путова не би био добар. Изостављањем оних тринаест дана није Јулијански календар доведен у корак са Грегоријанским, јер се његови покретни празници не би поклопили са Грегоријанским. Видели смо да су правила за одређивање тих празника различита у оба хришћанска календара. Када бисмо и та правила преузели из Грегоријанског календара, онда бисмо у ствари прихватили тај календар.

Ово решење не би прихватиле две највеће православне цркве, руска и српска, а оно не би водило рачуна о напретцима науке, оствареним од грегоријанске календарске реформе. Ти напретци су огромни. Довољно је да споменем да у доба те реформе није још ни постојала *небеска механика, наука најпозванија за решавање календарског питања.*⁴²

Након напорног Миланковићевог рада на превазилажењу календарског проблема, који се одвијао и пре доласка на конгрес као и током његовог одржавања, коначно је дошао моменат када је и српска делегација требала да изнесе свој предлог календарске реформе:

„Јуче је била главна седница конгреса, у њој сам узео реч, на њој је усвојен наш предлог реформе календара (...) Главне одредбе тога календара су ове.

Нови календар довешће се на исти датум са Грегоријанским. У њему ће бити преступна свака година дељива са четири, са изузетком секуларних година, које ће само онда бити преступне ако број њихових векова подељен са девет дадне остатак два или шест.

Тим новим интеркалационим правилом, који регулише распоред преступних година, добива се средња дужина календарске године од 365 дана, 5 сати, 48 минута и 48 секунда. **Тим највишим приближавањем тро-**

1 М. Миланковић, Кроз васиону и векове, стр. 63-64.

2 Наведено дело, стр. 86. Нагласак мој.

пској години, које је уопште могуће, добива се до сада непостигнута тачност календара. Но тиме се добива и ово. Чули смо да ће од наредних секуларних година бити у Грегоријанском календару преступне само ове 2000, 2400 и 2800-та. Да видимо које ће од секуларних година бити преступне у нашем новом календару. Очито 2000-та, 2400-та и 2900-та, јер 20, 24 и 29 подељено са девет даје остатке 2, 6, 2. То значи да ће мимоилажење у датумима хришћанских календара наступити тек у години 2800-тој, дакле за 877 година.

У принципу различит, **астрономски исправнији**, наш се календар привио оскулирајући уз Грегоријански.

У погледу израчунавања Месечевих мена, решено је, по предлогу Његове Светости, да се за тај посао примени **егзактни астрономски рачун. Тако су све три тачке календарског питања решене да не може боље бити.** Редакција календарских одлука конгреса поверена је мени.¹

У знак велике захвалности за успешно завршен посао на календарској реформи, васељенски патријарх је Милутину Миланковићу послао и писмо следеће садржине:

„Мелетиус, милошћу божјом архиепископ Константинопоља – Новог Рима и васељенски патријарх.

Велеучени господине професоре, чедо у Господу љубљено Наше Смерности, благодат нека је с Вашом Великоучености и мир од Бога.

Пошто је у Нашем Светом и Часном Синоду прочитана одлука Свеправославног Конгреса о календару, у циљу правилног усвајања њеног, које је усвајање већ следовало, као што то јављамо Пресветим Православним Црквама, Часни Синод је с особитим признањем примио к знању најдрагоценију сарадњу Ваше дубоке Великоучености као члана Свеправославног конгреса при састављању те одлуке, којом је тако срећно и потпуно решен један од првих задатака Свеправославног Конгреса, и у опште тако важно календарско питање.

С тога, по једногласној синодалној одлуци, изјављујемо драге воље овим Нашим честитим писмом нарочиту похвалу и захвалност Вашој Великоучености за такву просвећену и корисну сарадњу њену.

Шаљући пак уз то и наше очинске поздраве и благослове, молимо да се за све што је најбоље Богу, чија је благодат нека буде са Вашом дубоком Великоучености.²

Међутим, иако су многе делегације Православних цркава, па и српске, присуствовале поменутом Свеправославном Конгресу, и једногласно усвојиле реформовани календар нашег уваженог астронома и универзитетског професора, на чему се Миланковићу писмом, малочас цитираном, лично захвалио и сам васељенски патријарх (те и поред тога што су најсрдачнији у честитањима Миланковићу били представници Руске православне цркве³), постојале су и мање или веће групе незадовољних архијереја, па и читаве

¹ Исто, стр. 92. Нагласак мој.

² Исто, стр. 97. Нагласак мој.

³ Види у: Исто, стр. 93.

цркве, које нису пристајале на договорену и усвојену реформу. Иако је Миланковићев календар био најпрецизнији, те и поред тога што, вероватно, ни сам Господ Бог против њега не би имао ништа против – јер би он, са земаљске тачке гледишта, најтачније пратио законе кретања небеских тела које је Он поставио, међу православнима су почела да се јављају негодовања због напуштања древног „светоотачког“ календара и приближавања „јеретичкој“ Римокатоличкој цркви и њеном рачунању времена. Негодовања, и то прилично бурна, десила су се и за време самог заседања Конгреса, када је распомамљена (по вери православна) руља, предвођена турском полицијом, захтевала свргнуће васељенског патријарха. Ево како је српски митрополит описао Миланковићу догађаје који су се одиграли пред сам крај заседања:

„Таман сам био оставио патријаршију, а пред њеном главном капијом – тако ми причаше митрополит – указа се једна чудна чета. *Око две стотине цариградских Грка, изопијаних амала, лађара и другог, на брзину сакупљеног, олоша.* Ту је чету појачавало, боље рећи предводило, педесетак турских полицајаца. Отворивши насилно капију и обијајући сва врата, која је послуга на брзу руку позакључавала, покуља та руља преко главних степеница, рушећи, претурајући и ломећи све што јој је дошло до руке. Тим начином допрла је и до главне сале, где су били скупљени учесници конгреса. За трен ока су сви ти црквени кнезови потиснути у један угао сале, а остали њен део заузела је фукара, која се босим прљавим ногама попела на мраморне столове, свилене столице, фотеље и канабета. У свима вратима сале и прозорским удубљењима узели су места турски полицајци. *Ваздух се испунио смрадом и проламао од дивљачке вике.*

Мало по мало могло се из њене вике разабрати шта та руља хоће. Она је захтевала да се Мелетиус IV, одмах ту пред њом, одрече своје части и положаја и отступи са патријаршиске столице. Сада је било свима учесницима конгреса јасно да је тај скуп људи имао да, под заштитом и по наредби турске полиције, изврши насилно свргнуће васељенског патријарха.

Мелетиус IV подигао се са своје столице, држећи се једном руком још за њу, а дајући другом руком знак да хоће да говори. Наста тишина. Јасним гласом и одлучним речима изјави он тада да *одбија да ту руљу призна за легалног представника своје пастве* (ево дакле доказа да то су били православни „верници“; прим. И. С.) и да неће пред њом одрећи се свога положаја, па ма шта било. Урнебесна граја се подиже после тих патријархових речи и плусак псовки и претња полете на њега. Он је стајао блед али уздигнуте главе, и на сваки плотун фукарине ларме одговарао: „Ја сам патријарх!“

Руља се тада још више узбеси, шчепа патријарха и неколико храбрих епископа који се искупише око њега да га бране, и потиште, злостављајући их, преко главних степеница право ка оној капији на коју је некад био обешен Глигорије V. Они који у сали остадоше не могоше видети шта се даље дешава, него чуше само урнебесну вику, претње, псовке и, у тој помамној бури, изнемогли глас врховног поглавара источне цркве.

Одједанпут умукну све. Страх и грозне слутње обузеше срца свих учесника конгреса, али се брзо претворише у радост и весеље, када се на вратима

сале указаше француски војници. Они су, обавештени телефонски од једног присебног монаха, стигли на време да спасу патријарха из руку помамне руље. (...) Мало иза тога појави се у сали сам патријарх са свим епископима који су га верно пратили. Радовању не беше краја, многи су плакали од узбуђења. Само митрополит драчки био је нешто покуњен; њему је, док је својим телом заштићивао патријарха, руља поцепала мантију, а непознати прсти украли његов новчаник са свом његовом звечећом садржином.

Тако је интервенцијом француске војске *спречено насилно растуривање конгреса*, и он је могао идућих дана продужити и окончати свој рад. **Осмога јуна потписане су од свих учесника одлуке цариградског конгреса.** После свечане службе божје, он се разишао.¹

Прихватање реформисаног календара и раскол у Грчкој православној цркви

Након усвајања Миланковићевог календара на свеправославном конгресу у Цариграду 1923. године и његовог увођења у богослужбени живот Грчке православне цркве 1924. год., почеле су да са свих страна стижу негативне реакције. Увођење овог календара је изазвало велику неслогу у православном свету, јер на поменутом конгресу ипак нису учествовале све источне патријаршије. Ево шта о затегнутим односима између присталица и противника реформираног календара говори Алексеј Јудин:

„Тај нови календар, назван новојулијански или исправљени грегоријански, тачније од грегоријанског календара одређује дужину сунчане тропске године, а како ће се он до 2.800. године сасвим изједначити са грегоријанским календаром, може га се сматрати привременом модификацијом западног календара. **Па ипак ова реформа календара проузроковала је велику неслогу у православном свету.** На свеправославном конгресу 1923. године није било представника Јерусалимске, Руске, Српске² и Бугарске Цркве, што је одредило њихов став³. (...) **На расколе није требало дуго чекати** ни у оним помесним црквама где је био уведен новојулијански календар. Пример за то је Грчка (Јелинска) Црква где су „календарски расколи“ почели већ 1935. године, 11 година након што је прихваћен спомени календар.“⁴

А ево и реакција на увођење реформираног календара које су дошле од стране неких архијереја, а које су наведене у књизи „Јудин пољубац“, коју је

1 Исто, стр. 95-97. Нагласак мој.

2 Из раније цитираних текстова Милутина Миланковића сазнали смо да су представници руске и српске цркве ипак били присутни и гласали за реформу календара, иако касније ова реформа није заживела у оквиру цркава и народа у њиховим државама.

3 Нови календар је прихваћен у оквиру Румунске православне цркве касних 20-тих година XX века, а у бугарској цркви 1968. године. (Наведени подаци потичу из: Јудин пољубац, стр. 36).

4 Хришћанство на прагу трећег миленијума, стр. 42. Нагласак мој.

издало братство манастира Есфигмен – који, иначе, припада тзв. „расколничкој“ Грчкој старокалендарској цркви:

„Само годину дана касније Метаксакис сазива Сабор у Цариграду, где се одједном објављује увођење новог (папског) календара. Од те године, заправо, почиње практично остваривање екуменистичког програма. *На овом сабору источне Патријаршије нису имали своје званичне делегације, тако да је са формалне стране овај сабор био без икаквог легитимитета.* Једноставно речено, био је потпуно дискредитован. Неке од реакција на овај сабор су биле следеће: На пример, у своме „Меморандуму Светом Архиепископом Синоду Грчке (14. јун 1929. г.) Митрополит касандријски Иринеј написао је да сабор није био „Свеправославни“, него „антиправославни“. Чак је и сам атински архиепископ, који ће годину дана касније увести нови календар у Грчкој, признао: „Нажалост, источни патријарси, који су одбили да учествују на конгресу, одбацили су све његове одлуке. Да се конгрес ограничио само на питање календара, вероватно не би изазвао такве реакције“.¹

„Прва следећа помесна православна црква, која је после Цариградске Патријаршије пала у екуменистичку замку јесте Грчка Православна Црква. Оно што је за Цариград био Мелетије Метаксакис, то је Грчку био атински архиеп. Хризостом Пападопулос. Један од каснијих вођа Истинске Православне Цркве у Грчкој, Герман Димитријадски назвао је Метаксакиса „Лутером Православне Цркве“. Сматрамо да се то исто може рећи и за Пападопулоса.“²

„Готово муњевитом брзином у Грчкој цркви је 1924. г. био уведен нови календар. Једноставно је била донета одлука да се 10-ти март прогласи за 23-ћи. Нови календар је у Грчкој Цркви уведен упркос свести грчке јерархије да би то могло да представља *расколнички акт*, што он доиста и јесте био. Да је то тако, потврдила је и Комисија састављена од најбољих правника и професора – богослова Државног Универзитета, одређена за изучавање календарског питања, чији је један од чланова био и Његово блаженство Архиепископ атински, у својству професора Црквене историје на Државном Универзитету. Погледајмо како је мишљење о новом календару изнела та Комисија: „Мада су све Православне Цркве аутокефалне у својој унутрашњој управи, оне су, и поред тога, међусобно сједињене посредством догмата, саборских одлука и правила, **и ни једна од њих не може се одвојити као посебна Православна Црква нити примити нови црквени календар, а да не буде сматрана за расколничку у односу на друге.**“³

„Пошто је Његово блаженство Архиепископ атински сопственим потписом **прогласио себе за расколника**, које нам је још сведочанство потребно да бисмо показали да су он и јерарси који су његови истомишљеници постали **расколници** зато што су календарском новином нарушили је-

1 Јудин пољубац, стр. 32. Нагласак мој.

2 Исто, стр. 34.

3 Исто, стр. 35. Нагласак мој.

динство Православља и поделили црквену и националну душу грчког православног народа?“¹

„Погледајмо како су на овај разбојнички акт гледали тадашњи архијереји осталих Православних Цркава.

Славни митрополит Руске Заграничне Цркве, Антоније (Храповицки), назвао је календарску реформу: „бесмисленим и тупавим уступком масонерији и папизму“.

Патријарх Фотије Александријски је писао (Архиепископу атинском Хризостому Пападопулосу): „Велики бол и изненађење изазвало је ваше саопштење о томе да су, без икаквог реалног основа или догматских или канонских разлога, одбачени братски савети и упорне молбе четири апостолска престола, и да је извршена „реформа календара“. Вама прети раскид са читавим православним црквеним народом. Зато ја предлажем сазивање сабора, како би то питање било истражено“. Када је Хризостом одговорио да сабор не може да буде сазван, Фотије је опет одбио да прихвати иновацију.

Владимир Мос, у својој ванредно документованој књизи, износи и један врло, по нас Србе значајан податак, наводећи тачан извор одакле га је преузео. **Наиме, епископ и светитељ Николај Велимировић је 1930. године на Предсабору у Светој Гори, у Ватопеду одбио да служи са Грцима** истичући да Грци и Словени имају различит типик. (...) Током овог сабора Епископ охридски Николај (Велимировић) ватрено је бранио православно календар, изјавивши, да је 1923. г. на Конгресу (у Цариграду) који је одобрио нови календар, био створен **раскол**.“²

У данашње време надполовични број Православних цркава се придржава новог Миланковићевог календара (којег неки, као што видимо, намерно погрешно називају „папским“), и то на следећи начин (цитирам речи др Радомира Поповића, професора православног богословског факултета у Београду):

„По питању календара и његове примене, јединство савременог хришћанског света је разбијено. Први пут се то, нажалост, догодило и унутар православног хришћанског црквеног тела почетком 20. века. То се десило 1923. године када је Цариградска патријаршија, прекршивши договор постигнут исте године на конгресу у Цариграду, увела нови календар. Слично су учиниле још неке цркве па је данас у православном свету стање по питању календара следеће: црквени јулијански календар и пасхалију држе Јерусалимска, Руска, Српска, Грузијска, Руска православна загранична црква и Света Гора; грегоријански календар, а јулијанску пасхалију (празновање празника Васкрса; прим. И. С.) држе Цариградска, Александријска, Антиохијска, Румунска, Бугарска, затим црква у Грчкој, на Кипру и аутономне цркве зависне од Цариградске патријаршије. Финска православна црква у потпуности је прихватила грегоријански календар и пасхалију.“³

1 Исто.

2 Исто, стр. 35-36. Нагласак мој.

3 Православље, новине српске патријаршије, бр. 910; 15. фебруар 2005. год. стр. 12. Светогорски монаси – старокалендарци (из Есфигмена), заједно са својом браћом старокалендарцима из других „расколничких“ цркава, именују као новокалендарске (за разлику од Ра-

Иако се Српска православна црква (још увек) управља по старом календару, монаси – зилоти јој замерају због отворених изјава неких свештеника па и самог патријарха Павла, у коме они изражавају уверење да је грегоријански календар ипак исправнији од јулијанског – те да би га, с временом, можда требало увести и у оне цркве које га до сада нису усвојиле. У интервјуу датом за „Православље (бр. 910), чији сам део малочас цитирао, проф. др Радомир Поповић, на пример, каже да питање календара уопште није суштинско питање за очување православне вере. Иако се и сам залаже за задржавање старог календара у оквиру СПЦ, овај протојереј казује да Православна црква (у Србији) **неће никада забрањивати** (нити пак стриктно подржавати) **увођење неког модерног и прецизног, астрономски потврђеног начина рачунања времена** (тј. неког новог календара):

„Наше је да ми чувамо оно што је важно, да чувамо веру, да чувамо хришћанско учење које свему даје смисао, сваком календару као таквом, **да ли је то Јулијански или неки други није важно.**“¹

Овакав, рекли бисмо, либералан став, који дозвољава да у будућности дође и до промене календара по којем ће се управљати СПЦ, јесте управо онај који бива оштро критикован од стране радикалних старокалендараца са Свете Горе. Ево шта о наводним припремама српске цркве да прихвати „папски календар“ казују зилоти:

„На његову (васељенског патријарха Мелетија) иницијативу године 1924. официјална Грчка црква уводи овај нови григоријански (папски) календар, што ће довести до раскола и до побуне верног народа и дела клира цркве, који ће, сасвим оправдано, верно и храбро бранити светоотачки календар и то до дана данашњег. Овај неправославни и незаконит пример Цариградске патријаршије и Грчке официјалне цркве касније ће следити и мноштво других помесних цркава, тако да данас имамо случај да званично још само СПЦ и Московска патријаршија служе по старом јулијанском календару. Приметили сте да смо овде употребили израз „званично“, а разлог је што је то код СПЦ само пука формалност и питање је дана када ће и нови папски календар бити спроведен у дело. Данашње мишљење и став патријарха и осталих епископа СПЦ је да је Српски народ „теолошки прост и ненаобразован“ и као такав „није спреман“ за прихватање календара. (...) *Образлажући ову своју погубну теорију о потреби увођења новог папског календара патријарх Павле* каже да ће за 24 хиљада година услед астрономског кашњења старог календара, прослава Васкрса (Пасхе) као покретног празника пасти иза јесење равнодневнице, што је недопустиво према правилима и канонима датим нам за прославу овог најсветијег празника. Иако патријарх

домира Поповића) следеће цркве: константинопољску, александријску, антиохијску, јерусалимску, румунску, бугарску, грузијску, кипарску, грчку, пољску, словачку, албанску, финску и српску, иако неке од ових, ипак, држе и управљају се по старом јулијанском календару. Наиме, братство из Есфигмена сматра да све „старокалендарске“ цркве које имају литургијско и евхаристијско општење са новокалендарским Православним црквама чине грех и упадају у јерес екуменизма – преступајући каноне светих отаца, на тај начин себе лишавајући благодати Светог Духа и чинећи отпад од „изворне Православне цркве“ коју је (по њиховом мишљењу) сам Господ установио и благословио.

1 Православље, бр. 910. стр. 13.

констатује да можда тада за 24 хиљада година неће ни постојати планета земља и људски род „што није у опште битно у овом тренутку“, **он закључује да су новокалендарци сасвим у праву јер увођењем новог календара** (који је такође астрономски нетачан, али наводно са мањом грешком) **они предухитравају грешку која ће се појавити**, и притом закључује, како су старокалендарци који дакле чувају изворни, Богом и Св. Оцима потврђени календар – расколници.¹

Оно што би било још интересантно споменути јесте да су монаси манастира Есфигмен са Свете Горе Атонске већ годинама на „ратној ноzi“ са васељенском цариградском патријаршијом и њеним патријарсима – а под чијом се духовном влашћу налазе. Све досадашње васељенске патријархе, почевши од Мелетија Метаксакиса, преко Атинагоре (који је 1965. године у друштву папе Павла VI извршио „срамни чин“ скидања анатеме са Западне цркве која је на њу бачена још давне 1054. год.), Димитрија и Вартоломеја, они називају веома грубим именима, као што су: псеудопатријарси, архијеретици и сл.

*„Есфигмен је приступио Грчкој старокалендарској цркви, која се држи јулијанског календара (у Грчкој православној цркви због преласка на грегоријански календар 1923. дошло је до раскола), чијих близу два милиона верника подржава и помаже есфигменске монахе, како тврде у овом светогорском манастиру. Есфигменски зилоти су са садашњим цариградским патријархом Вартоломејем прекинули сваки контакт због његове „јереси екуменизма“. Ни њега, нити за Свету гору надлежног цариградског епископа не помињу у молитвама на литургијама, како то канони налажу, него поглавара Грчке старокалендарске цркве архиепископа Хризостома. Од Васељенске патријаршије захтевају да „врати јулијански календар, прекине сваки дијалог са јеретикима и иступи из Светског савета цркава, да се одрекне свих неправославних ставова, како својих тако и својих претходника, рашчини све јеретике и прекине свако општење са црквама које су пале у јерес“.*²

Више пута до сада је овим монасима, од стране Цариграда, било заповеђено да напусте манастир, и то уз претњу насилне депортације уз помоћ грчке војске и полиције. Но, и поред интервенција специјалаца и досадашњих вишекратних налога цариградске патријаршије и грчке архиепископије за исељењем поменутог манастира, ово православно утврђење још увек постојано одолева свим искушењима. Ево како је, о односу малочас поменутих цркава и званичних власти Грчке према Есфигмену писао „Недељни Телеграф“ у фебруару 2003. године, наводећи речи једног од тамошњих монаха:

„У току последњих неколико дана, док траје опсада Есфигмена, грчка полиција ухапсила је и депортовала двадесет петорицу браће, зилота које су ловили као животиње по Светој Гори. У арсени (луци) манастира Хиландар смештено је двадесетак полицајаца који су се ту настанили и контролишу

1 Јудин пољубац, стр. 130-131. Нагласак мој.

2 Дневни лист Данас; уторак, 28. јануар 2003. год. стр. 16. Нагласак мој.

ситуацију. Ово је срамота која се није догодила откад постоји Света Гора – каже у телефонском разговору за НТ отац Серафим, зилот који се у трепутку опсаде Есфигмена нашао ван зидина манастира.⁴¹

„Акција полиције изведена је у време кулминације сукоба зилота са васељенским и грчким патријархом. Зилотско вишедеценијско противљење укључивању православне цркве у екуменистички покрет ових дана је на ивици трагичног епилога. Патријарси Вартоломеј и Хризостом решили су да зилоте иселе са Свете горе и депортују из Грчке. У помоћ су позвали полицију. (...) Грчки полицијски специјалци, везани алпинистичком опремом, висе са високе стене на Егејским морем. Из пећине претворене у монашку ћелију, у јужном делу полуострва Атос, увезане конопцима, без превише обзира, на моменте чак и грубо, у чамац спуштају четворицу ухапшених калуђера. Калуђери су Руси, припадници зилотског реда, а нису прекршили ниједан од грчких закона. На удару су полиције због својих традиционалних, верских опредељења – себе сматрају последњим чуварима православља...“⁴²

„Чак 117 зилота из манастира Есфигмен, на самом улазу у Свету Гору, данима је забарикадирано унутар зидина – са експлозивом! Зилоти, које неки сматрају православним фундаменталистима, опасали су и свој манастир десетинама килограма експлозивног материјала. Иза зидина најављују вишегодишњи отпор грчким специјалцима. Наводе да су за свој циљ – очување аутохтоне православне вере – спремни и да умру!“⁴³

Да ситуација по питању раскола у Грчкој уопште није тако безазлена сведочи и чињеница да у тој земљи постоји не само једна већ више „расколничких“ старокалендарских цркава које међусобно не опште:

„У данашњој Грчкој постоји неколико старостилских синода – посебних црквених група, које не само да не признају једна другу, већ свака од њих себе сматра јединим законитим представником „Истините Православне Грчке Цркве“.⁴

1 Недељни Телеграф, бр. 354; 5. 2. 2003. стр. 10.

2 Исто. (Да прогони старокалендараца у Грчкој нису појава новијег датума сведоче и догађаји од пре више од пола века. У књизи „Екуменизам и време апостасије“ јеромонах Сава Јањић је на следећи начин описао прогоне православних верника – старокалендараца које су спроводили представници званичне Грчке православне цркве: „Митрополит Хризостом (вођа грчких старокалендараца у то време; прим. И. С.) је последњих неколико година живота провео у великим прогонима и страдањима заједно са многим члановима покрета (свештеници су затварани и бријани, цркве су скрнављене и демолиране, одузимани су свети сасуди, било је случајева и силовања монахиња, док је један свештеник у Патри умро од задобијених повреда. **Прогоне је иницирао тадашњи архиепископ атински Спиридон** 1949. г.)“ стр. 68. Нагласак мој).

3 Исто.

4 Хришћанство на прагу трећег миленијума, стр. 42. (Ево неколико података о настанку старокалендарског покрета у Грчкој из малочас цитиране књиге јеромонаха Саве Јањића: „Старокалендарски покрет у почетку (1924. -1935. г.) настаје спонтано. Након увођења новог календара број верника који је остао веран јулијанском календару био је веома мали. Додуше међу њима је било и неколико познатих црквених историчара који су уживали подршку тадашњег александријског патријарха Фотија. Првих шест месеци у покрету није било ниједно свештено лице, док прва двојица нису пришла покрету. Чувена појава часног крста на небу 14-15. септембра 1925. г. на сами празник Воздвижења Часног Крста (по јулијанском календару)

Са друге стране, потврђујући изјаве светогорских монаха – зилота, да је данашње васељенско православље запало у дубоку кризу кроз заједничарење са неправославним конфесијама, те да у том отпадноћу предњачи васељенска патријаршија (а за њом и све остале), сведоче и јеромонах Сава Јањић као и епископ рашко-призренски Артемије Радосављевић. Ево какво мишљење они имају о васељенском патријарху, и како гласи одговор еп. Артемија на укор и опомене које су стигле на његов рачун од стране патријарха Вартоломеја и Св. Синода СПЦ (цитат из књиге „Јудин пољубац“):

„Погледајмо какво је мишљење о канонској и догматској исправности Васељенске Патријаршије и њеног патријарха Вартоломеја важи међу нашим црквеним великодостојницима. Јеромонах Сава у једном благом коментару у својој књизи каже:

„По првом канону 1. Васељенског сабора сваки епископ је дужан да анатемише јереси. Садашњи Цариградски Патријарх, као и његова два претходника до дана данашњег није изјавио отворено да је свака вероисповест изван Православне Цркве јерес, већ представнике тих вероисповести упорно назива „браћом у Христу“. И не само то већ и својим ставовима даје прећутну сагласност неправилном исповедању хришћанске вере.“ (преузето из књиге Саве Јањића: „Екуменизам и време апостасије“. прим. И. С.)

Његов одговор је дакле – јерес.

Погледајмо сада шта је изнео епископ Артемије у свом отвореном писму упућеном Синоду СПЦ. Повод за ово писмо су оптужбе васељенског пат-

изнад мале цркве у предграђу Атине био је повод да још велики број верника приђе старокалендарцима. Крст се појавио на небу око поноћи и читав сат времена су га посматрали верници и полицајци који су били послани да прекину молитвени скуп. Међутим, ипак, највећа заслуга за ширење покрета припада светогорским монасима, зилотима, који су обилазили грчку земљу, утврђивали верне, оснивали катакомбне цркве и манастире. (...) Ипак, покрет је био без јерархије. Преломни тренутак наступа 1935. г. када су једанаест епископа најавили прелазак у старокалендарце. Ипак после низа притисака од стране званичне Цркве, само су тројица устрајала. Међу њима је био **митрополит Хризостом флорински** који је постао и вођа покрета. (...) Међутим, већ врло рано почиње да се у покрету јавља **једна екстремна струја око епископа Матеја** који се 1937. г. одваја од синода митрополита Хризостома, сам почиње да неканонски хиротонише своје епископе и да негира постојање благодати у званичној Цркви. (...) После смрти митрополита Хризостома 1955. г. старокалендарска Црква остала је без епископа. Тада је у помоћ притекла Руска Загранична Црква са неколико својих епископа који су, додуше, без дозволе синода, хиротонисали нове епископе. Ова рукоположења ће синод РЗЦ признати тек 1969. г. и објавити пуно литургијско општење са старокалендарцима. Након две године синод РЗЦ ће исправити неканонски статус епископа које је хиротонисао епископ Матеј. У периоду између седамдесетих и деведесетих година, грчка старокалендарска заједница **пролази кроз велика искушења међусобне неслоге, образовања нових синода, раскола и раицињења**. У том периоду је најчешће преовладала радикални став у коме су предњачили „Матејевци“, који потпуно негирају благодатност званичне Цркве и штавише и РЗЦ од које су примили канонско апостолско прејемство. Нешто умеренији, али и даље са негативним ставом према благодатности новокалендарске Цркве био је **синод око архиепископа Авксентија**, кога је наследио и сада води ту струју архиепископ Хризостом П. **Трећу групу** су оформили 1985. г. **митрополит Кипријан Оропоса и Филија и Ђовани сардинијски** који су остали доследни првобитном ставу да званична Грчка Црква није остала без благодати, већ да је њено духовно тело дубоко рањено јереси екуменизма и модернизма.“ (стр. 68-69. Нагласак мој).

ријарха Вартоломеја да појединим својим деловањем е. Артемије руши углед Васељенске Патријаршије и да треба, цитирамо: „да се држи канонског поретка Православне Цркве“...

Ево шта одговара е. Артемије у свом писму Синоду СПЦ, цитирамо:

„(...) Први део моје тобожње кривице да ја „својим речима и поступцима рушим углед Васељенске Патријаршије“, нема апсолутно никаква основа, нити се за потврду тога наводи било који доказ. Напротив, постоје многобројни докази да онај који мене позива да се држим „реда и предања Православне Цркве“ (дакле, Васељенски Патријарх Вартоломеј) сам лично, и они са њим, до сада су погазили све свете Каноне и предања Цркве, спроводећи своје екуменистичке и експанзионистичке циљеве. Зато је до суза болно да он и такви опомињу некога на држање канонског предања.

Ја знам, Ваша Светости, да ни наш Синод, нити било који други данас у свету, није у стању, нити је спреман, да узме у заштиту Свете Каноне и светоотачки црквени поредак и ОСУДИ оне који су те осуде достојни (многи су и у нашој СПЦ). Али зато спреман је и наш Синод и остали у свету да суде и осуђују оне који, држећи се Светих Канона и предања Цркве Православне, подижу свој глас у одбрану вере православне и жигошу на пристојан начин (износећи само чињенице) оне који су давно преступили међе које поставише Оци наши. Но не мари ништа. Жив је Бог наш и свеправедни Судија, који то све добро види и зна, и чији ће суд бити праведан. Жалосно је само што многи, идући на компромисе и заједничке молитве са одлученима и анатемисанима, саблажњавају и воде у вечну погибао многе невинне душе за које је Христос пострадао. У условима у којима живим и по моћи колико ми дозвољавају, трудим се да будем верни следбеник и чувар Светих Канона и Светих Отаца, сведочећи јеванђелску Истину, да никакву заједницу нема светлост са тамом, ни Христос са Велијаром. То и такво моје сведочење које сам, ту и тамо, износио углавном у „Светом Кнезу Лазару“, доживљава се и узима као „рушење угледа Васељенске Патријаршије“. **Овде ћу посведочити: Нема никога на свету ко би могао угледу Васељенске Патријаршије толико нашкодити колико сам Патријарх Вартоломеј и чланови његове Јерархије својим екуменистичким поступцима и изјавама, а које су познате широм света.**“ (преузето из „Св. Кнез Лазар“ бр. 2-3, 1996. год. Часопис рашко-призренске епархије; прим. И. С.).¹

Након што смо прочитали признање еп. Артемија (које потиче из 1996. године) да врх данашње СПЦ нема ни воље ни снаге да брани ни своје древне каноне и учења светих отаца (нека сваки искрени православац у Србији добро прочита и запамти ове речи!), те да се креће путем општег отпадноћа од вековног Православља (управо како тврде монаси из Есфигмена) – стапајући се полако са римокатолицизмом и другим „јеретицима“ у оквиру екуменистичког покрета и Светског савета цркава, прелазимо на други раскол који се десио у Православљу током XX века. Овога пута се ради о расколу који се десио у оквиру Руске православне цркве.

¹ Јудин пољубац, стр. 119-120. Нагласак мој.

Раскол у Руској православној цркви и оснивање Руске заграничне цркве

Отприлике у исто време када је настао раскол у Грчкој православној цркви поводом увођења новог календара, раскол се одиграо и у оквиру Руске православне цркве. Повод овом расколу није било календарско питање, већ свргавање династије Романова са трона Руског царства и преузимање власти од стране комуниста – большевика. У време Октобарске револуције, 1917. године, на челу руске цркве налазио се патријарх Тихон. Револуционари (большевици) су, преузимањем власти, почели да се обрачунавају са главним полугама старог режима – а то су биле царска породица и Руска православна црква. Цар Николај II је убијен 1918. године. Исте године је (у јануару месецу) пострадао и први архијереј руске цркве – митрополит Владимир (Кијевски), чије је убиство наговестило судбину многих других црквених великодостојника. Због великог прогонства архијереја цркве, многи од њих су напустили Русију спасавајући се од утамничења. После смрти патријарха Тихона (који је анатемисао большевике и њихову „сатанску владавину“, као и позвао верни народ да са комунистима не ступа ни у какво општење) – током 20-тих година прошлог века, большевици су наставили да врше одређене притиске на водеће црквене људе – ради чињења одређених уступака. Међутим, ни чувар патријаршијског трона, митрополит Петар Пољански (Крутицки), ни његов заменик архиепископ Серафим Угљички нису пристали на потчињавање захтевима нове власти. Будући свесни да њихова црква неће моћи да исправно функционише уколико се буде потчињила световним властима, архиепископ Серафим и остали архијереји су закључили да је једини излаз у децентрализацији цркве и „силазак у катакомбе“ (тј. прелазак у илегално деловање). Ипак, док је велики број епископа, бивајући прогоњен, истрајавао при свом првобитном ставу, један део њих се одлучио да успостави сарадњу са безбожним властима:

„Крајем 1926. год. у прогонству се налазило 117 епископа. У тим тренуцима администрација је била у потпуности уништена. Чувар трона је био митрополит Сергије, други по реду заменик митрополита Петра Крутицког. Сасвим изненада, у марту 1927. год. Сергије бива пуштен на слободу. Ствар је одмах била јасна. Большевици су нашли Јуду. Митрополит Сергије је прихватио услове большевика, формирао Синод у Москви у који су ушли све бивши јеретици-обновљеници, и 29. јула 1927. год. издаје чувену срамну Декларацију, у којој признаје Совјете као закониту власт у Русији.“¹

Ево каква је била реакција утамничених и одбеглих епископа на успостављање сарадње између дела руске цркве, предвођене митрополитом Сергијем и његовим синодом, и комуниста са друге стране:

„Декларација митрополита Сергија и његов акт издаје, био је једнодушно осуђен од свих архијереја, како од заграничних, тако и оних који су чамили у прогонству. Тако, митрополит Петар Крутицки, кога је Сергије замењивао,

¹ Наведено дело, стр. 46.

чим је чуо за ову Декларацију поручио је слободним епископима да смене митрополита Сергија, и да престану да га помињу у богослужењима.¹

Епископи у расејању су сматрали, предвођени митрополитом Антонијем Храповицким, да је руска црква (у Русији) оваквим одступањима од канона постала „безблагодатна“, тј. без присуства Светога Духа, што је даље требало да значи да она, као таква (јеретичка), није више могла да људе води ка спасењу. Овакво уверење, поред митрополита Антонија, делили су још и оснивач „Руске катакомбне цркве“ (цркве која је остала да делује илегално у Русији) митрополит Јосиф Петроградски, као и сви они епископи који су се држали апостолског прејемства наслеђеног од цркве патријарха Тихона. Након расејања руских епископа и свештеника у земље Запада, где комунизам није био на власти, у Србији, у Сремским Карловцима, на челу са малочас поменути митрополитом Храповицким, основана је Руска загранична црква („Загранична“ значи „иза граница“ тј. „ван граница“ Русије). Ова алтернативна руска црква је била отворено антикомунистички настројена и раскинула је свако општење са званичном Московском патријаршијом – називајући је „лажицрквом“, која почива на темељима јереси „сергијанизма“. Седиште ове цркве је годинама било, а и још увек је у Канади. Након митрополита Антонија, на челу ове цркве били су још и митрополити Анастасије, Филарет, а тренутно је, још увек, остарели митрополит Виталије. У новије време, Руска загранична црква је доживела унутрашњи расцеп, јер је једно њено крило, предвођено архиепископом Лавром почело да се приближава Московској патријаршији – у жељи да се са њом уједини. Не пристајући на то, законити наследник низа првојерараха Р. З. Ц. митрополит Виталије се одвојио од „екумениста“ и основао сопствени синод који и даље настоји да одржи ранију линију деловања поменуте цркве – не мешајући се са „безблагодатним“ православним црквама (које учествују у екуменском покрету и Светском савету цркава).²

Коментаришући настојања Московске патријаршије за уједињењем са Лавровим „про-екуменистичким“ крилом Р. З. Ц., патријарх Московски и целе Русије, Алексеј II, у интервјуу листу „Православље“, покушавајући да ублажи оштрину сукоба који је постојао између ове две цркве, рекао је између осталог и следеће:

„Свим вернима добро је познато да раскол представља рак-рану на здравом телу Цркве Христове. Руска Црква је на најбољем путу да превазиђе то искушење, које је потреса још од царских времена. (...) Зато се термин раскол не може применити на наш однос према општењу са Руском заграничном православном црквом. Нико није створио алтернативни синод, него је само у складу са указом тадашњег патријарха московског Тихона образовао привремени аутономни Егзархат за руску дијаспору. Срећом, године политичких и личних увреда су за нама, и ми настојимо да се изнова сјединимо

1 Исто.

2 За више детаља види у: Јудин пољубац, стр. 46-49; 194-197.

са нашом рођеном браћом, свештеницима који опслужују велики део руских емиграната.“¹

Међутим, као што смо видели раније, и поред евентуалног будућег сједињења званичне цркве са Лавровим „расколничним“ синодом², раскол ће још увек постојати, јер новоосновани синод Руске православне цркве у изгнанству, на челу са митрополитом Виталијем није пристао на уједињење са званичном руском црквом. Митрополит Виталије и даље сматра себе, и свој синод, искључивим и правим представницима законите јерархије која једнина поседује апостолско прејемство предато од патријарха Тихона и његових наследника. Са друге стране, данашња званична руска црква (тј. анатемисана „сергијанистичка“ црква) која је, по митрополиту Виталију и његовим претходницима „безблагодатна“, себе сматра управо канонском и „благодатном“ – док неке друге „расколничке“ цркве назива – безблагодатним. Признајући да и у Украјини постоје расколи међу православнима, патријарх Алексеј је у малочас поменутом интервјуу још истакао:

„Све синове и кћери Руске православне цркве изузетно обеспокојава црквени раскол у Украјини. Притом, на првом месту не налазе се уско духовни или литургијски, него политички и етнички чиниоци. Један део грађана Украјине историјски нагиње Пољској, а други Русији, и то се одражава на слику верског стања, које неки политичари и новинари представљају као судар доктрина римокатолицизма и православља, и у функцији тобожњег „стабилизатора“ настоје да укорене **самопрокламовану и канонски непризнату Украјинску православну цркву Кијевске патријаршије**. Притом, обратите пажњу на то колико далеко иду амбиције **расколника**, који желе да по сваку цену имају свог патријарха!“³

А ево шта каже Роман Миз, гркокатолички свештеник из Србије, по националности Украјинац, по питању броја Православних цркава које делују у Украјини (од којих су неке „канонске“ а друге нису). Поред навођења три највеће Православне цркве у Украјини, и то: Украјинске православне цркве (московски патријархат), потом „расколничке“ Украјинске православне цркве (кијевски патријархат) и Украјинске аутокефалне православне цркве, он наводи још и оне које московски патријарх није поменуо:

„Осим ових три, у Украјини делује још шест других Православних Црква: Руска Православна Слободна Црква (загранична), Руска Православна Црква, Древна Православна Црква, Независне православне заједнице, Апокалиптичка Православна Црква те Грчке православне парохије. Али, ни то није све. Осим споменутих, ту су још три: Руска Православна Црква старообредоваца (Билокриничка јерархија), Руска Православна Црква старообредоваца (беспоповци) и Истинска Православна Црква.“⁴

Остављајући православне Русе да се на миру договоре око тога ко заиста поседује апостолско прејемство и ко се држи светих канона а ко не, прелази-

1 Православље, новине српске патријаршије, бр. 910, 15. фебруар 2005. год. стр. 10.

2 Ово уједињење се збило средином 2007. године.

3 Исто.

4 Роман Миз, Хришћанство на прагу трећег миленијума, стр. 4.

мо на следећи део овог поглавља у коме ћемо рећи неколико речи о расколима у оквиру Бугарске и Српске православне цркве.

Раскол у Бугарској православној цркви

Поред раскола у Грчкој и Руској православној цркви и свих заострености односа између међусобно супротстављених синода са којима смо имали до сада прилике да се упознамо, долазимо и до случаја раскола у оквиру Бугарске православне цркве, који је релативно новијег датума. Наиме, током деведесетих година, у Бугарској су постојала два православна синода, и то онај тзв. „канонски“ којег је предводио патријарх Максим и „расколнички“ под вођством патријарха Пимена. На овом месту би ваљало поново истаћи чињеницу да, као што смо се уверили и у претходним разматрањима, „канонске“ цркве у време постојања раскола не признају важност и „благодатност“ чинодејствовања расколничке јерархије. Са друге стране, тзв. расколници такође не признају, као богонадахнуто, деловање оне гране цркве од које су се отцепили. Ипак, крајем XX века, у оквиру Бугарске цркве дошло је до смиривања тензија и раскол је превазиђен. Ево како је о овом „зацијеливању“ раскола у Бугарској православној цркви писао почетком 1998. године митрополит црногорско - приморски Амфилохије:

„Са великом радошћу је митрополија црногорско-приморска примила вијест да је на Свеправославном сабору патријараха у Софији зацијелен раскол, који је цијелу протеклу деценију трајао у Бугарској православној цркви. Он је био рак-рана не само за Бугарску цркву и православни бугарски народ, него је пријетио да се као болест пренесе и на друге помјесне Цркве. (...) *Бугарска јерархија, која се до јуче налазила у расколу, заправо и није била јерархија, него је то постала тек сада, призната од свеправославног сабора. Истовремено, православни патријарси су одлучили и јасно ставили до знања да су сви чиновни које је та јерархија вршила у расколничко доба, а који су били ван јурисдикције Бугарске патријаршије – ништавни, неканонски и неважећи.* То важи и за њихово признавање неканонске црквене групације у Италији, под надлежношћу Васељенске патријаршије, као и мијешање у унутрашњи поредак Митрополије црногорско-приморске и цијеле српске православне цркве преко „рукополагања“ за „епископа“ распопа Мираша Дедеића, рашчињеног и од Велике Цркве Цариградске проклетог бившег свештеника те Цркве. Зацијеливши у Бугарској цркви рану раскола, пунота Православне цркве у лицу својих првојерараха је тако природно одстранила и израслине те ране као зли и опаки тумор који је пријетио за загађује собом и остале православне просторе.“¹

Међутим, и поред „превазилажења раскола“ којег је митрополит Амфилохије овако топло поздравео, он се после краћег времена појавио поново. Овога пута се од званичне цркве оделило свештенство под вођством „патријарха“ Инокентија. Судећи према догађајима из јула 2004. године, зва-

¹ Православље, новине српске патријаршије, бр. 759; 1. новембар 1998. год. стр. 1. нагласак мој.

нична црква потпомогнута државом је овом приликом решила да „раскол“ оконча применом силе - уз помоћ полиције. Ево на који начин су присталице расколничког патријарха и његовог синода спречене у вршењу својих верских обреда. Под насловом „Прочистили 250 цркава“, „Вечерње новости“ су нас 23. јула 2004. године известиле на следећи начин:

„Синхронизованом акцијом полиције, из око 250 цркава широм Бугарске прејуче су избачени следбеници „алтернативног патријарха“ Инокентија, јавила је јуче бугарска штампа. Део цркава је запечаћен, а друге су предате представницима званичног Синода, патријарха Максима. У неколико случајева, због пружања отпора, полиција је морала да примени силу, а неколико најватренији присталица „алтернативног патријарха“ је ухапшено.“ (стр. 13).

По свему судећи, Бугарску државу и цркву ће још неко време потресати напред описани немили догађаји. То поготово из разлога што, између осталог, и у Бугарској постоји „расколнички“ старокалендарски покрет који, иако непризнат од званичне цркве као и других „канонских“ цркава, ипак одржава везу са старокалендарским покретима из других држава, и тако чини снажну опозицију званичној јерархијској структури. Јеромонах Сава Јањић, у својој књизи која је објављена 1995. године, овако је описао постојећу ситуацију по питању раскола у Православним црквама:

„Тренутно ситуација је следећа. Против све развијенијих екуменистичких активности Цариграда и неких других Помесних Православних цркава, као и у јеку све већих папистичких апетита патријарха Вартоломеја, с друге стране формиран је један **међународни традиционалистички фронт кога чине тренутно: Руска Загранична Црква, Старокалендарска Црква митрополита Кипријана, Румунска старокалендарска Црква и Бугарска старокалендарска Црква око епископа Фотија**, које се све међусобно налазе у литургијском општењу и имају јединствен еклесиолошки став. Поред тога, иако не у званичној канонској вези, са њима одржава контакт велики број антиекумениста из свих помесних Православних цркава, поготово патријарх јерусалимски Диодор.“¹

Расколи у Српској православној цркви (СПЦ)

Да ни Српска православна црква није била поштеђена раскола у XX веку, од којих неки трају и пренесени су и у XXI (иако само мали број Срба о томе зна), сведоче догађаји који су се одиграли у Северној Америци, као и они који се још увек одигравају на Балканском полуострву. Наиме, у оквиру СПЦ у последњих пола века, одиграла су се три велика раскола, тзв. „амерички раскол“, потом онај везан за Македонску православну цркву, а затим и онај који је довео до формирања Црногорске православне цркве.

У вези прва два поменута раскола, протођакон Љ. Ранковић је у својој књизи изнео следеће:

¹ Сава Јањић, Екуменизам и време апостасије, стр. 69. Нагласак аутора књиге.

„После рата, у Српској православној цркви десила су се и два „крајње непријатна“ догађаја, која су оставила „болног трага“ у животу цркве. Први је одвајање дела Цркве, са територије социјалистичке републике Македоније, у цркву која је себе прогласила аутономном и назвала се Македонска православна црква, а други такозвани „црквени раскол у Америци“. Иначе, у претходној историји српске православне цркве „није познато да је постојао неки раскол“. На црквено-народном сабору у Охриду, октобра 1958, објављена је „обнова Охридске архиепископије“. Тако је за „архиепископа охридског и митрополита македонског“ изабран топлички епископ Доситеј. Донесен је и устав Македонске православне цркве. Једина веза са Српском црквом требало је да буде, како је тада одлучено, заједнички патријарх у лицу поглавара Српске православне цркве. Од 1967. године црква у Македонији се и сасвим одвојила. Аутокефалност коју она проглашава, у православној свету није призната.“¹

Према тексту митрополита Амфилохија којег сам цитирао у претходној целини овога поглавља, као и према на више места до сада споменутом православној учењу о томе да чинодејствовање „расколничких“ цркава нема никакву последичну важност, очигледно нам се намеће закључак да се и највећи део македонског народа, иако поседује у потпуности православно веру, налази далеко од Христа и спасења *из разлога канонске непризнатости* своје цркве. Потврду оваквог закључка налазимо и у изјави патријарха Алексеја II управо поводом оснивања и рада аутокефалне македонске цркве:

„Није могуће просто остати по страни у ситуацији када **милиони људи православне вере у самом срцу Европе стоје изван канонског општења и благодатних спасоносних светих Тајни.**²

Желео бих да сада изблиза погледамо разлоге који су довели до раскола у СПЦ, и онемогућавања „спасења“ огромног броја људи и поред њихове припадности и исповедању православне вере.

Оснивање Македонске православне цркве (МПЦ)

Национална Православна црква македонског народа прогласила је своју самосталност и независност од Српске православне цркве у другој половини XX века. Данас, ову цркву по питању канонског признања за самосталну (аутокефалну) не признају остале канонске цркве. Према мишљењу „признатих“ канонских цркава, оне расколничке, па према томе и македонска, јесу нека врста „јеретика и шизматика“, над којима не пребива нити у њима делује Дух Свети. Руска православна црква, на пример, сматра да самостална македонска црква нема права на постојање, већ да се ту ради о расколу у оквиру СПЦ који треба да буде превазиђен. У раније поменутом интервјуу објављеном у листу Православље, патријарх Алексеј II је изнео следећи став у вези решавања спорног питања осамостаљења МПЦ:

¹ Љубомир Ранковић, Живот српске цркве, Ваљево 1989. год. стр. 128.

² Православље, бр. 910. стр. 11. Нагласак мој.

„Руска православна црква је веома забринута због сложене ситуације у Македонији, која по нечему подсећа на Украјину. Ми као канонска православна црква не одржавамо контакте са непризнатом такозваном Македонском црквом и чврсто стојимо на становишту о неопходности мирног превазилажења тог раскола путем помирења са Српском православном црквом. (...) Налазећи се у таквом канонском општењу, ми признајемо одлуке Сабора и Синода помесних Цркава и **осуђујемо све расколнике**, јер они уносе смутњу и **потпадају под осуду** канонских Цркава.“¹

Дакле, као што видимо, расколничка МПЦ се налази под осудом канонских цркава. Но, ова иста црква се налази под осудом и неких других расколника, који су такође осуђени од канонских цркава. Расцеп у оквиру СПЦ и формирање аутокефалне МПЦ осуђују и светогорски старокалендарци – зилоти. Они између осталог износе:

„**Три мрачна датума у најновијој историји Српске цркве**: 13. септембар 1958. г. кад је Герману предато жезло и панагија српских Патријараха; **17. јуни 1959. г. признавање расколничке Македонске цркве** и 11. мај 1963. г. избор прот. Стевана Ластавице за епископа средње источне америчко-канадске епархије.“²

Из управо наведеног цитата, увиђамо чињеницу да је СПЦ у време патријарха Германа признала самосталност МПЦ - коју сада оспорава, те да се од стране зилота, датум признавања независности ове цркве назива „једним од најмрачнијих датума у новијој историји“ српске цркве. Но, пре него што се упознамо са начином осамостаљења МПЦ у XX веку и закључимо да данашњи односи између неких од Православних цркава заправо немају никакве везе ни са Библијом а ни са Светим Духом, већ да се ради о једној најобичнијој петљанији и замешатељству, обратићемо пажњу на историјски развој догађаја у вези првобитног оснивања Охридске архиепископије и њеног односа са околним Православним црквама. Као што ћемо се уверити, историјски извори нам дају до знања да је некада давно, пре безмало десет векова, тадашња Православна црква српског народа била у истом положају према надређеној цркви у Македонији, те да се на исти „неканонски“ начин одвојила од ње као што је то сада случај са одвајањем МПЦ од СПЦ.

Формирање и развој Охридске архиепископије

Оснивање националне цркве словенског македонског народа уско је везана за успостављање прве македонске државе на Балкану. Ова црква је названа Охридском архиепископијом (неко време и патријаршијом) а уз повремене мање или веће проблеме, као и потпадања под различите јурисдикције или потпуна укидања, успела је да преживи све до данашњих дана. Ево шта о настанку, као и историјском путу ове цркве каже Јоне Мишевски:

„После смрти бугарског цара Петра (969) Македонски Словени, користећи унутрашње кризе у бугарској држави, подигли су устанак и форми-

¹ На истом месту. Нагласак мој.

² Јудин пољубац, стр. 58. Нагласак мој.

рали самосталну државу. На челу нове државе стајао је Самуил, који је 1000. године од папе добио царску круну. Самуилова држава ширила се врло брзо, и почетком XI века она је обухватила Македонију, Тесалију, Епир, Албанију, **српске земље – Босну, Срем** и Подунавску Бугарску. Престоница Самуилове државе у почетку била је Преспа, а касније Охрид.

Цар Самуил је након формирања државе приступио организирању своје цркве, која је у историји позната као Охридска архиепископија или Охридска патријаршија. Формирање нове цркве је било доста олакшано јер су Климент и Наум поставили здраве темеље, развијајући велике активности на духовном и културно - просветном пољу.

Самуилова држава створена на македонском тлу задржала се пуних педесет година. У времену њеног постојања и самосталног развоја сматра се да је завршен процес етногенезе Македонских Словена.

После пропасти Самуиловог царства (1018), Византинци су завладали тим простором али нису укинули Охридску патријаршију, већ су је свели на степен архиепископије и подредили је својим интересима. **Охридска архиепископија је тада имала 31 епархију на подручју данашње Македоније, Епира, Тесалије, Бугарске, Србије** и Албаније. Све ове земље су биле у саставу Византијског царства. Тако је Охрид постао важан црквени центар за већи део земаља Балканског полуострва.¹

Након њеног оснивања а потом и одвајања и проглашавања аутономије од стране неких њених епископија (српске, бугарске) за самосталне националне цркве, Охридска архиепископија је задржала своју аутономију пуних осам векова, све до 1767. године, када је укинута и потпала под јурисдикцију Васељенске патријаршије (захваљујући споразуму између васељенског патријарха Самуила и султана Мустафе III). Сто година након њеног укидања, одлуком турског султана на територији Македоније успостављена је (28. 2. 1870.) бугарска егзархија, а македонски православни народ је имао слободу да се определи између припадности словенској (бугарској) или грчкој (цариградској) цркви. Иако су Македонци испрва већински изабрали приврженост бугарској цркви, убрзо су увидели да се њене намере не разликују од стремљења цариградске. Наиме, намере ових цркава биле су усмерене ка денационализацији народа у Македонији, наметањем бугарске и грчке културе – и стапањем Македонаца са бугарском или пак грчком етничком групом. Са друге стране, и српска црква, која је такође имала верске, као и културно – социјалне претензије према Македонцима (називајући их „јужносрбијанцима“) покушала је да спроведе свој уплив у верске токове тог дела турске империје:

„Упоредо са два већ присутна црквено – културна утицаја тада се јавља и српски црквени утицај, са настојањем да се у македонским епархијама за епископе именују Срби. Наместо дотадашњих епископа Грка у призренској, скопској и дебарско–велешкој епархији именовани су Срби. Затим су наместо дотадашње грчко–патријаршијске црквене општине проглашене српске

¹ Религија и друштво, зборник текстова; Београд 1988. год. стр. 393-394. Нагласак мој.

општине. Тако су у Македонији, поред римокатоличког и протестантског, сукобила и три православна црквено – политичка утицаја.“¹

Са друге стране, након Балканских ратова (1912. и 1913. год.), територија Македоније је била подељена на три дела, од стране Србије, Бугарске и Грчке. Свака од три Православне цркве чије су државе окупирале Македонију, на својој територији вршиле су прогон свештенства других сестринских истоверујућих цркава, а македонски народ проглашавале за српски, бугарски или грчки, желећи да избришу њихов национални идентитет. А ево каква је ситуација настала након првог светског рата, након стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а по питању идентитета Православне цркве у Македонији:

„Српска црква је 1918. у новој краљевини Срба, Хрвата и Словенаца приступила организовању јединствене цркве, јер на територији Краљевине постојале су три аутокефалне цркве: Београдска архиепископија и Српска митрополија са пет епархија, Црногорско-приморска архиепископија и митрополија са три епархије и Карловачка митрополија са митрополитом и седам епархија, затим цркве у Босни и Херцеговини са четири епархије **и Македонија са шест епархија, које су у канонском смислу биле подређене Цариградској патријаршији**. Дипломатским преговорима између представника владе Краљевине СХС и Цариградске патријаршије постигнут је споразум којим је држава платила 1 500 000 златних франака за отпуст шест македонских епархија. Краљевим указом проглашено је уједињење свих православних црквених области у Краљевини.“²

Као што можемо да уочимо, православне епархије у Македонији, које су биле под јурисдикцијом васељенске патријаршије, „откупљене“ су за рачун Православне цркве у Србији (која је после стварања Краљевине названа садашњим називом: Српска православна црква), која је и сама добила аутокефалност од цариградске патријаршије четрдесетак година раније.³

У току Другог светског рата митрополит скопски Јосиф, епископ злетовско-струмички Викентије и сви свештеници СПЦ, који нису хтели да изразе лојалност окупационој власти, били су протерани у Србију. Територија Македоније је била подељена од стране Немаца, Италијана и Бугара. Источни део Македоније је припао Бугарској, а њени становници су били третирани као Бугари. Према аутору Јоне Мишевском, бугарски православни свештеници, као и они албански, били су део фашистичког апарата који је радио у правцу денационализације Македонаца. Ипак, у току рата, 11. октобра 1943. године, Главни штаб НОВ-а је формирао верско повереништво, са задатком да организује верски живот у ослобођеним крајевима. Такође значајан датум представља и октобар 1944. године, када је у селу Врановци, где се налазио Главни штаб, формиран тзв. „иницијативни одбор за организовање

1 Наведено дело, стр. 395.

2 Наведено дело, стр. 396. Нагласак мој.

3 Православна црква у Србији добила је аутономност септембра 1831. г. а постала аутокефална (потпуно самостална) 20. октобра 1879. године, када је цариградска патријаршија издала Томос о аутокефалности цркве у Србији. (Види у: Свети кнез Лазар, бр. 1-2 (37-38), Призрен 2002. год. стр. 161.)

црквеног живота у Македонији“. Формирање верског повереништва а касније и иницијативног одбора били су први кораци ка стварању независне Македонске православне цркве. Противно званичним ставовима СПЦ, иницијативни одбор је сазвао први црквено-народни сабор у Скопљу 4. марта 1945. године, на коме је једногласном одлуком 300 присутних делегата изгласано обнављање Охридске архиепископије и стварање независне МПЦ. Неколико дана након овог сабора, свети архијерејски синод СПЦ је сазвао епископску конференцију у Београду, која је одржана 12. марта. На њој је закључено да одлука црквено-народног сабора из Скопља представља насилно разбијање Српске православне цркве. Након свога повратка у земљу 1946. године, патријарх Гаврило Дожић је такође одбио да учини било какве уступке што се тиче издавања сагласности по питању оснивања самосталне МПЦ. И он, као и читав синод, енергично су захтевали да у Македонију буду враћени српски епископи, предвођени митрополитом Јосифом. Ипак, то се није догодило, јер су повратак српских архијереја ометале нове комунистичке власти, које су биле у спречи са македонским свештенством (треба нагласити да је у оно време постојао и један број свештеника који је припадао комунистичкој партији¹). Пошто је „иницијативни одбор“ који је радио на оснивању аутокефалне МПЦ више пута ступао у контакте са званичном СПЦ, и у више наврата редефинисао своје ставове, на крају је у многоме минимизирао своје захтеве и предложио статус цркве „са ограниченом самосталношћу и персоналном унијом, признајући патријарха српског и за поглавара македонске цркве (МПЦ)“. ² Овај предлог је био прихваћен од стране Архијерејског сабора СПЦ на заседању одржаном 27. маја 1957. године, након чега је одржан и Други црквено-народни сабор у Охриду (4-6. октобра 1958. г.). На овом сабору, свих 219 присутних делегата је једногласно донело одлуку о обнови Охридске архиепископије и о стварању Македонске православне цркве. За архиепископа охридског и македонског изабран је додашњи викарни епископ патријарха српског Германа, топлички владика Доситеј. Такође, изабрани су и епископи за преспанско-битолску и злетовско-струмичку епархију, као и Устав МПЦ. У цркви светог Мине у Скопљу, 12. октобра те године, устоличен је епископ топлички Доситеј и проглашен архиепископом охридским и скопским и митрополитом македонским. Међутим, поред устоличења архиепископа (који је већ поседовао канонску хиротонију) поставило се питање начина рукоположења остале двојице епископа новоосноване МПЦ, из разлога што се ни у земљи ни у иностранству, међу православним епископима није нашао ни један који би желео да, заједно са архиеп. Доситејем рукоположи епископе самосталне МПЦ. Било је предложено чак (пошто по канонима Православне цркве рукополагање новог епископа морају да изврше најмање три епископа; види 4. правило Првог васељенског сабора) такво рукоположење у коме би архијерејску литургију служио сам Доситеј, а потом, приликом рукополагања, поред Доситејевих руку, на главу новог епископа била положена и рука (свете мошти)

¹ Види у: Свети кнез Лазар, бр. 1-2 (37-38), Призрен 2002. стр. 163.

² Религија и друштво, зборник текстова; Београд 1988. год.

неког већ умрлог светитеља (који је за живота био епископ).¹ Но ипак, након што је свети архијерејски сабор СПЦ у јуну 1959. године и званично признао постојање самосталне МПЦ и прогласио неважећим прописе Устава СПЦ на територији Македоније, једног од македонских владика, епископа преспанско-струмичког, рукоположили су 19. јула 1959. г. патријарх српски Герман, епископ бачки Никанор и митрополит македонски Доситеј.² Иако су у почетку, након прихватања фактичког стања у Македонији од стране званичне СПЦ, њени односи са МПЦ били привидно нормални, касније је ситуација почела да се компликује. Ево како догађаје из тог периода коментарише раније цитирани македонски аутор:

„Током 1961. године односи су почели нагло да се мењају и захлађују. Руководство СПЦ, и поред Одлуке из 1959. године, и даље је остало резервисано према МПЦ. Одлука није објављена у ‘Службеном гласнику СПЦ’, нити је била достављена цариградском патријарху. Руководство СПЦ такође је избегавало да представи МПЦ другим православним црквама у свету. Затим, све су уочљивији били отпори према македонској цркви у смислу оспоравања нормативних аката које је донео црквено-народни сабор, а у првом реду Устава МПЦ. Са циљем да се деградира, македонска црква третирана је као митрополија у саставу СПЦ, а архиепископ – као митрополит скопски. Одлуком Архијерејског сабора од 23. V 1966. године, после осам година постојања МПЦ и њеног самосталног и успешног деловања, направљен је покушај да се она подреди потпуној зависности од Архијерејског сабора СПЦ, нарочито у доношењу и мењању Устава Цркве. У условима све израженијих тенденција врха СПЦ за негирање Одлуке из 1959. године, Синод МПЦ је 5. XII 1966. године упутио писмени захтев Архијерејском сабору Српске православне цркве да призна аутокефални статус МПЦ, будући да су за то испуњени сви канонски и законски услови. Међутим, Архијерејски сабор није удовољио овој молби, већ је најавио да ће предузети одговарајуће санкције уколико она самостално прогласи аутокефалност.

Синод МПЦ, полазећи од констатације да за проглашење црквене аутокефалности не постоје никакве сметње, да су прошле 22. године од ослобађања и у том временском размаку СПЦ није показала спремност да разреши то питање, а имајући у виду праксу других православних цркава, 18. VI 1967. године, у Охриду је донео одлуку којом је МПЦ прогласио за аутокефалну. У то време у Охриду се одржавао Трећи црквено-народни сабор и ово највише црквено тело међу првима је и једнодушно подржало одлуку Синода МПЦ.“³

Након проглашења аутокефалне МПЦ, и њеног „неканонског“ отцепљења о тзв. „Мајке цркве“, СПЦ је ову цркву прогласила неканонском расколничком организацијом са чијом је јерархијом прекинула сва богослужбена и канонска општења. Према данашњим званичницима и теолозима СПЦ, македонска црква се, и поред поседовања потпуно истог веровања

1 Види у: Свети кнез Лазар, бр. 1-2 (37-38), 2002. год. стр. 175.

2 Види у: Наведено дело, стр. 175.

3 Религија и друштво, Београд 1988. год. стр. 398-399.

које заступају и остале Православне цркве, налази под проклетством. Ево какво мишљење о духовном стању МПЦ износи један од православних теолога, доцент правног факултета у Београду, свештеник др Димшко Перић. Обратимо посебну пажњу на изјаву овог свештеника у којој он својим читаоцима ставља до знања да СПЦ независну и међународно признату државу (бившу Југословенску Републику) Македонију сматра Јужном Србијом, и на тај начин очигледно утиче да се код неких људи појави национална мржња и верска нетрпељивост према нашим јужним суседима:

„Српска православна црква је епархијама у данашњој Македонији дала најшири могући степен аутономије, што је икада једна аутономна црква у историји добила. Они су то злоупотребили. Због чега су сами себе осудили на пропаст. Они и они, који их помажу, налазе се под осудом Светих апостола, васељенских сабора, помесних сабора и светих Отаца, који су на саборима учествовали и сачували Цркву да она буде и остане Једна, Света, Саборна и Апостолска. За симонију и помоћ државних власти, да се дође до положаја и чина у Цркви, канони налажу свргнуће и искључење из Цркве. Под осудом су Господа Исуса Христа, јер су поцепали ризу његову (Цркву Христову). *Они су прекинули апостолско прејемство*, тако да сада и немају епископа. Цркву сачињава: епископ, свештенство и верници. Недостаје ли било шта од ово троје, то није Црква Христова. А они немају епископе, ни свештенство, *управо због прекинутог апостолског прејемства*. По чему су они онда Црква?! (...) **Данас, када Јужна Србија (Република Македонија) постаде држава**, треба имати на уму следеће: (...) То мало православног народа, који сада живи на тим просторима, не може опстати сам. Њихова тзв. МПЦ је без благослова Мајке цркве¹, **а што је без благослова, то је под проклетством.**“²

Иако су богослови канонски признате СПЦ вероватно у праву када тврде да је македонска црква на недозвољен начин прогласила аутокефалност, јер то није учинила у складу са канонима по којима морају да се управљају све Православне цркве, ипак, поставља се питање зар не би било много племенитије од СПЦ када би она, као „Мајка црква“ признала и благословила аутокефалност македонске цркве? На тај начин би СПЦ допринела „спасењу душа“ многих стотина хиљада православних верника у Македонији, који су се, ни криви ни дужни, нашли под покровитељством своје „неканонске“, „безблагодатне“ и „проклете“ цркве, у оквирима које неће нити може бити

1 Очигледно желећи да „удели благослов“ тзв. ‘јужносрбијанцима’, СПЦ је, и поред постојања званичне црквене структуре у Македонији, поставила и свог „канонског“ архиепископа охридског и митрополита скопског, у лику владике Јована (иначе македонског држављанина). Овај епископ СПЦ, највероватније због отвореног заступања истих ставова које о аутокефалној МПЦ износи и његова сабраћа архијереји у Србији (дакле о томе да је македонска црква под проклетством, да су Македонци заправо Срби, да МПЦ представља расколничку организацију итд.) вређајући на тај начин верска и национална осећања стотина хиљада грађана, осуђен је (у јулу 2005. год.) на издржавање затворске казне у трајању од две и по године. Он је био (очигледно са правом) оптужен за ширење националне мржње и верске нетрпељивости, а затворску казну је издржавао у скопском затвору „Идризово“. (Курир, дневне новине, 27. 7. 2005. стр. 5).

2 Св. кнез Лазар, бр. 1-2 (37-38), 2002. год. стр. 176-177. Нагласак мој.

спасења. Уосталом, зар се „удељивање благослова“ од стране СПЦ не очекује између осталог и због тога што се овде ради о цркви која дели потпуно једнако веровање какво заступају и све остале Православне цркве широм света? Са друге стране, Православна црква у Србији (СПЦ) би требала да се присети своје давне прошлости, из времена Светог Саве, када је и сама на „неканонски“ начин стекла звање архиепископије. Потврду тврдње да је и по питању проглашења аутокефалности српске цркве било одступања од „светих православних канона“, а од стране Светог Саве, налазимо у делу „Историја српске цркве“, аутора Чедомира Марјановића:

„Из повеле коју је цар Василије II дао 1018. патријарху охридском Јовану знамо да је град Рас потпадао под Охридску архиепископију. **Према томе, Сава би у редовним приликама требао да се одиста обрати Охриду за архиепископију утолико пре што је ова била аутокефална.** Али Сава је знао да је у ствари Охридска архиепископија била потчињена Цариграду и да су из Цариграда слати архиепископи у Охрид. Сем тога стицај политичких прилика био је такав да би дозвола из Охрида, баш и кад би дошла, била без вредности, док је не одобри цариградска црква. *Због свега тога Сава је обишао Охрид и отишао у Никеју.*

Али овакав поступак Савин увредио је охридског архиепископа Димитрија Хоматијана и он је протествовао. На протест га је побудило највише то што је **призренског епископа Јована Сава протерао и на његово место другог поставио.**¹

Сукоб између СПЦ и МПЦ још увек није завршен. Уместо међусобног уважавања и толеранције, између ове две „истоверујуће“ цркве и даље пљуште међусобне оптужбе и анатемисања. Да то није нимало у складу са учењем Светог писма, које не познаје никаква „канонска правила“ која постоје и поштују се у оквиру васељенског Православља, више је него јасно. Ипак, настанак тзв. „македонског раскола“ у СПЦ делимично је утицао и на настајање још једног, који се, овога пута, одиграо у Америци. У наредном делу овога поглавља рећи ћемо неколико речи и о томе.

1 Чедомир Марјановић, Историја српске цркве, Београд 2001. год. стр. 67. Нагласак мој.

Било би веома занимљиво, уз овај помен неканонског проглашења српске цркве архиепископијом, укратко описати и догађаје у вези уздигнућа српске цркве у ранг патријаршије. Наиме, до идеје да српску цркву прогласи патријаршијом, дошао је цар Стефан Душан (Силни). Наиме, након значајног проширења српске државе и освајања многих области (од Саве и Дунава на северу, до Егејског мора на југу), српски владар је зажелело да себе овенча царском круном. Но, према византијским обичајима, царску круну на владареву главу није могао да стави архиепископ већ патријарх, те је Душан на Цвети 9. априла 1346. године окупио црквени сабор у Скопљу, који је прогласио српску цркву патријаршијом. Српски архиепископ Јанићије је био проглашен патријархом који је, одмах наредне недеље, 16. априла 1346. године, Душана крунисао за цара. (Након оваквог проглашења патријаршије, српска црква се нашла под анатемом цариградске патријаршије под којом је провела од 1352.-1375. године. Види у: Живот српске цркве, стр. 77-79; и Религија и друштво, зборник текстова; Београд 1988. год. стр. 340-341).

Амерички раскол у СПЦ

За раскол који се десио у оквиру СПЦ, а што се тиче односа цркве у земљи матици и епархија на Северноамеричком континенту, постоји више узрочних разлога.

Према др Мирку Мирковићу, епископ Дионисије Миливојевић који је управљао америчко-канадском епархијом, удружио се са екстремним десничарима – српским емигрантима (четничком емиграцијом) и вршио вербалне нападе и оптуживао СПЦ у земљи матици за попустљивост и сарадњу са домаћим социјалистичким режимом. Такође, према истом аутору, признавање самосталности МПЦ, и на тај начин „издаје српског народа“ од стране званичне СПЦ, један је од кључних разлога његовог издвајања из канонског јединства са црквом у Југославији.¹

Са друге стране, светогорски монаси из Есфигмена, цитирајући наводе из православних часописа штампаних у Америци, имају другачије виђење по питању стања које је претходило и било узрок раскола у СПЦ:

„Ступање владике Дионисија и Американско-Канадске епархије у Светски Савет Цркава 1958. год. изазвало је невиђену саблазан међу свесним српским православним личностима, па чак и у Синоду у Београду. „Сазнајемо из Београда да је самовољно и противзаконито приступање Американско-Канадске Епархије Екумени на молбу епископа Дионисија примљено у народу и у Патријаршији са запрепашћењем и оцењено као чин самовоље и незаконитости. Виша Црквена Власт предузела је одговарајуће мере и епископ Дионисије биће позван на одговорност за свој самовољни и антиканонски поступак. У народу се сматра да је ово, после случаја са конкордатом, најтежи досад случај издаје своје вере, цркве и народа.“ Дакле Дионисије је постао причасник јереси екуменизма још пре него што је то постала поробљена црква у Југославији. Владика Дионисије је признавао црквени синод у Београду све до 1964 год. кад га је тај исти Синод суспендовао. Тек тада се Дионисије сетио да је Синод у Београду поробљен и из тог разлога прекинуо је општење са Београдом и створио раскол који није учињен ради очувања чистоте православља, већ је био учињен како би се епископски трон сачувао.“²

Такође, о владики Дионисију, као и о свештеницима СПЦ у Америци, у православном часопису „Мисионар“ бр. 5-6, Чикаго Ил. С. А. Д. 1958. на стр. 27, његови разочарани писци истакли су следеће:

„За оцену карактера владике Дионисија могу да послуже следеће чињенице: „Владика Дионисије, међутим, бави се трговином и купопродајом и то све „из сентименталности и хуманости“, макар што имамо организације баш ради тога. Он се свађа и напада појединце, па и читаве организације. Владика Дионисије зна да се појави на свечаним приредбама и трибинама без иједног владичанског спољашњег обележја. Производи у чин протојереја свештеника, који се јавно определио за Тита. Свештеницима је мало

¹ Види у: Религија и друштво, Београд 1988. год. стр. 366-367.

² Јудин пољубац, стр. 330-331.

што имају пристојне плате и удобне станове, већ се баве трговином и ноћним радовима, а сутрадан дремовни служе и проповедају народу.“¹

Према Владимиру Мајевском (тј. његовом чланку објављеном у Троичко-Светосавском Мисионару, бр. 3. мај-јуни 1958. год. у Џорданвилу – С. А. Д.) српски еп. Дионисије био је и велики противник владике Николаја Велимировића за време његовог боравка у Америци (све до Николајевог мистериозне смрти у оквиру манастира Руске заграничне цркве). На овом месту навешћу текстове из књиге „Јудин пољубац“, у којој су објављени чланци Владимира Мајевског и јеромонаха Арсенија Тошовића, у вези живота и смрти владике Николаја у Америци, као и односа званичника СПЦ према њему у то време.

Ево најпре текста Арсенија Тошовића у коме он објашњава да став званичне СПЦ у Америци, тј. владике Дионисија није био нимало благонаклон према епископу Николају, те да се према овом најскорије канонизованом српском светитељу од стране неких црквених личности у тој земљи испољавала значајна доза мржње и нетрпељивости:

„Егзодус из поробљене домовине довео је велики број Срба-антикомуниста у Америку. Велика срећа у тој страшној несрећи био је долазак владике Николаја Велимировића. **Већ само његово присуство међу тамошњим јерејима, а пре свега се ту мисли на еп. Дионисија, изазвало је међу тим јерејима огroman осећај** зависности (тј. **зависти**; прим. И. С.) **и злобе**. Своје прве године боравка у САД владика Николај је везао за српски манастир Св. Саве у Либертвилу, али је небрзо био приморан да тај манастир напусти, и да кров над главом пронађе у сестринској Руској Заграничној Цркви. О томе је после смрти владике Николаја уредништво српског часописа „Троичко – Светосавски Мисионар“ писало:

„Када је тело почившег Владике Николаја било положено на одар у њујоршкој српској Цркви и народ се опраштао са својим вољеним Деда – Владиком, тада су побожни Срби у суседним просторијама повели разговор: зашто је Владика Николај морао напустити српски манастир Св. Саве у Либертвилу. И ту се као један од главних криваца наводио један игуман и његово поступање према Владици Николају, *овај игуман имао је обичај да дође под прозор Владичине собе у Либертвилу и да на сав глас виче и урличе: Докле ће овај човек седети овде; докле ће овај човек сејати мржњу и раздор међу нама?*

Дабоме, само собом настаје питање: да ли у једној установи као што је манастир, може један монах да самовољно испољава своја осећања мржње или је, напротив, он био само израз општег расположења манастирске власти према Владици Николају.“²

Да је мржња, коју су (највероватније предвођени еп. Дионисијем) неки црквени кругови испољавали према еп. Николају, на крају допринела прилично мистериозном окончању живота поменутог владике, сведочи и при-

¹ Наведено дело, стр. 330.

² Јудин пољубац, стр. 329. Нагласак мој.

сећање Владимира Мајевског, којег је записао две године након Николајеве смрти у раније поменутом српском часопису:

„А сад с тешким осећањем прелазим на најделикатнији део успомена. У току последњих година живота владике Николаја код нас у манастир је долазио један Србин нови емигрант. Владика није био тим нарочито задовољан и туђио се од њега, немајући потпуно поверење. И ето овај Србин, после одсуствовања више од једне године – наједанпут се поново појавио код нас у време циче-зиме и велике вејавице, уочи изненадне смрти владичине, а наине у суботу 17. марта 1956. г. Ради великог снега и немогућности коришћења аутомобила, владика се преселио на неколико дана у зграду семинарије, ближе манастиру и храму. (...) Около 10 часова увече семинаристи су видели како је Србин улазио у спаваћу собу владике. А после 11 часова они су видели како је он са прибором за кафу улазио у умиваоницу по воду, рекавши им да хоће да готови за владика црну кафу. Семинаристи били су много изненађени да је тако доцкан владика зажелио да пије кафу, коју је у последње време уопште избегавао по пропису лекара... Кад је и како Србин отишао од владике, нико није видео. Ту се и прекида све што је уопште познато о последњим часовима владике Николаја.

Идућег дана, у недељу 18. марта, сви семинаристи са о. Инспектором и певачима отпутовали су у 7 часова ујутру у далеку парохију, на мисионарско путовање. А владика Николај требало је да служи у манастирском храму. У одређено време звоно је звонило и у храму спремили су се за дочек владике. Но он се није појављивао. Тад је игуман о. Василије отишао у семинарију и закуцао на врата владичине ћелије, али одговора није било. Вратио се у манастир и обавестио настојатеља и решили су да чекају владика. И баш после 15-20 минута чуло се телефонско звоно: *сазнало се да епархијски српски епископ, који се никад раније није интересовао за здравље владике Николаја, наједанпут распитује се за његово здравље.* Сви су се изненадили у манастиру, зато што су сви знали да се никад раније није показивала таква пажња према владичици Николају. Поговорили су, размислили и настојатељ сам отишао је у семинарију. Закуцао је на врата, но такође одговора није било. Тад је силом отворио врата. И видео је овакву слику: *у спаваћем рубљу владика је лежао ничице на поду покрај кревета с ногама према вратима, а главом према прозору. Настојатељ је притрчао и покушао да придигне владика, али је одмах приметио да је он мртав.* На глави владике видела се мала рана, а у руци биле су бројанице, које су му поклониле руске монахиње. (...) Тело владике Николаја пренели су на кревет и одслужили први парастос. **Обавестили су** нашу Митрополију у Њујорку **и владика Дионисија у Либертвилу.** Такође и српске црквене општине у Њујорку, Лакавани и друге. Очекивао се долазак Срб (тј. Срба; прим. И. С.). Тело владике било је по великом снегу пренесено у манастирски храм и одевено у одежде.

Пред вече почели су долазити Срби и код ковчега владике почели су спорови: где да се сахрани? Ту, на руском манастирском гробљу као што је владика показао жељу или у српском манастиру у Либертвилу. (...) Другог

дана рано ујутро дошао је и сам **владика Дионисије**, који нас је од првог тренутка изненадио све у манастиру и семинарији. У присуству монаха и семинариста, који су се вратили, **он је узвикнуо крај одра умрлог: За живота си ме много мучио... а после смрти натерао си ме да путујем по непогоди.**

Затим, с неколико Срба који су допутовали с њим, он се трчећи устремио у собе владике Николаја (и у нашем дому и у семинарији) и подвргао их потпуном опустошењу: отварали су куфере и сандуке, грабили су све што им је допало шака особито их је интересовала кореспонденција владике и његове забелешке. Натоварили су то на своје аутомобиле и одвезли. Други Срби покушавали су да спрече ово незаконито опустошење и у одсуству американских власти викали су, свађали се и чак грубо осуђивали вл. Дионисија.. Но ништа није помогло.

Кад сам ја допутовао, собе владике Николаја представљале су неописиву слику пустошења: све је било испревртано и на поду лежале су стотине писама, листова, кутије и др. Слика, какву ја дотле никад у животу нисам видео! И најжалосније било је то да су тако поступили према успомени и наслеђу највећег православног јерарха, великану Цркве и богословске науке...¹

Као што смо видели, и пре стварања раскола у оквиру СПЦ, владика Дионисије, према ауторима које сам навео, није показивао неки посебан ниво „духовности“ а што се тиче свог рада на многим пољима. На крају крајева, након проглашавања аутономије епархије америчко-канадске од стране еп. Дионисија, овај владика је од стране Светог архијерејског сабора у Београду лишен епископског чина (1964. године), након што је његова епархија подељена на три дела (три нове епархије, 1963. године). Ипак ситуација се ни након овог чина није смиривала, а непријатељства су настављена. Ево како је још 1989. године, за време патријарха Германа, (дакле више од 20 година након настанка раскола) о овој теми писао један српски свештеник:

„Други, раскол - „амерички“ настао је када се, 1963. године, епископ америчко-канадски успротивио подели епархије америчко-канадске. Стање је и данас исто као што га је, пре више од једне деценије, описао теолог Јустин Поповић: „Тим поводом су се православна браћа у Америци, и свештенство и народ, поцепали и расколели у два непријатељска тора, који се од тада до данас још увек гложе...“

Сукоб још није изглађен. Пре две године је и група српских интелектуалаца упутила писмо „Патријарху Српске православне цркве Герману, Светом архијерејском Сабору и Светом архијерејском синоду“.

„...Дубоко забринути“ због раскола који се „као жива рана шири на западну Европу и Аустралију“, апелују, на њихову мудрост, да пронађу „...светосавски пут измирења подељене и завађене браће“. У писму се каже да је Црква „позвана да преиспита и промени своје одлуке које су довеле до раскола“. Јер „право на погрешну одлуку припада свакоме у Цркви, али права на раскол нема, јер права на грех нема“.

¹ Јудин пољубац, стр. 327-328. Нагласак мој.

Почетком 1989. године патријарх Герман је о „америчком расколу“, у једном интервјуу, рекао: „Што се тиче проблема расцепа у нашој Цркви у Америци ту није било никакве анатеме, него питање црквеног поретка. Надамо се да ће и ту ускоро доћи до мира и јединства, што би била велика радост наше Цркве и Православља уопште“.¹

Након сагледавања најзанимљивијих детаља из само неколико напред побројаних православних раскола, у наредном делу поглавља прећи ћемо на конкретни преглед и проучавање секти које је Православље изнедрило у последњих неколико стотина година.

СЕКТЕ НАСТАЛЕ У КРИЛУ ПРАВОСЛАВЉА

Поред многобројних раскола који су се десили у оквиру васељенског Православља, а од којих смо у овом поглављу споменули само неколико најупечатљивијих и најсавременијих, из такозване „Свете, саборне и апостолске цркве“ је проистекао и читав низ најчудноватијих секти, које, уколико их меримо по бизарности њихових веровања, умногоме премашују оне које су проистекле из других религија (а посебно из протестантизма). Уверен сам да ће текстови који следе деловати изненађујуће за многе православне вернике у Србији, који су углавном навикли да слушају или да читају о абнормалностима које практикују сатанисти или различите окултистичке групе, а које потом, без много критичког преиспитивања, бивају приписиване и малим верским заједницама протестантског порекла. Да Православље ни у чему не заостаје по питању производње секти од других цркава на Западу, те да би било заиста опасно када би се нека од ових секти преселила и почела да делује на тлу Србије, доказаћу надаље у овом поглављу.

У својој обимној књизи „Научно оправдање религије, Црква и секте“, у којој је убедљиво највећи број страница посветио „проблеми“ деловања и учења малих верских заједница проистеклих из западног хришћанства, Лазар Милин је удостојио своје читаоце да сазнају нешто мало и о сектама насталим у Русији, тј. на православном тлу. Наравно, са додатком да све ове секте представљају „негацију Православља“, док оне друге, протестантске, заправо представљају „потврду тј. афирмацију реформације“². Ево како гласи подужи текст из Милинове књиге који описује особености религијског фанатизма насталог међу православним Русима, као и различите секте проишле из цркве на Истоку:

„Не треба, међутим, мислити да је протестантизам једини извор секташтва и једини кривац за њихово постојање и појаву. О томе сведочи чињеница да је било секата и далеко пре протестантизма, као што је то напред изложено. А исто тако о томе сведочи и чињеница да је у средњем веку било секата и у крилу Римокатоличке цркве, *као да их је било и има које су никле међу православнима. О томе нарочито убедљив доказ пружа*

¹ Љубомир Ранковић, Живот српске цркве, Ваљево 1989. год. стр. 130. Нагласак мој.

² Види у: Лазар Милин, Црква и секте; Бања Лука, Романов, 2001. стр. 55.

историја Руске православне цркве која је врло богата појавом разних секата.

Познато је да је Руска црква после патријарха Никона који је према грчким богослужбеним текстовима исправио преписивачке грешке које су се биле временом увукле у богослужбене књиге, доживела појаву раскола „**старообрјадаца**“ или „**старовераца**“. Из тог раскола, а и мимо њега, појавиле су се многе секте. Споменимо их у кратким потезима, да бисмо видели куда све може човек да одлута кад се одвоји од Цркве.

Ти расколници „старообрјадци“ деле се на две главне гране: **поповци** и **беспоповци**. Они први признају и траже свештенике. Ови други одбацују свештенике, свакако под дискретним утицајем протестантизма, и сами себе сматрају свештеницима.

Поповци су се поделили на неких осам огранака, често и на сасвим незнатним, скоро смешним питањима. *Аушковци*, на пример, били су противници црквених матица! *Чернабиљци* су били против бријања браде и против издавања пасоша, путних исправа.

Беспоповци су имали још више разних секата, и још фантастичнијих. *Теодосијевци* су били против брачног живота. *Страњници*, или *спелевци* су лутали од шуме до шуме и пустиње, бежећи од власти, јер су сваку власт сматрали за дело антихристово. *Пастуховци* су избегавали камене мостове, новац и путне исправе. *Самокрешченци* су сами себе крштавали. ***Акуљиновци су практиковали блуд. Стефановци су били управо грозни. Они су одбацивали брак, а новорођенчад су бацали зверовима, као жртву мира. Средњаци су по неком свом рачунању сматрали да недеља пада у среду! Численици пак, да је четвртак дан Господњи и да је грешење први корак ка спасењу!***

Хлисти, или како су себе називали „Божји људи“ веровали су да је Бог Отац 1645. године сишао с неба и постао човеком у особи сељака Данила Филиповића, 1649. је то исто учинио и Бог Син јавивши се у особи Ивана Суслова. Последњи пут се „јавио“ у особи цара Петра III који је 1762. збачен са престола и удављен, али који се по њиховом веровању негде крије, па ће доћи да суди грешницима. ***Скопци су учили да је Христос од својих следбеника захтевао да се кастрирају, а жене да одсеку своје груди, да би наследиле царство Божије.*** Њихов проповедник Андрија Селјиванов је „оваплоћени Христос“, а сељанка Акуљина да је оваплоћена Богородица“. *Наполеоновци* су веровали да је Бог постао човеком у личности Наполеона који је дошао да казни свет, а нарочито Русију. Међу *молоканима* се појавиле две секте: *суботари* и *комунисти* (хришћански). *Јоанити* или *Јовановци* су чувеног протојереја Јована Сергејева Кронштатског, који је због заиста светог живота био још за живота сматран светитељем, прогласили за Господа Исуса Христа, који је дошао други пут на земљу. Ништа није помагао ни најенергичнији протест о. Јована против такве заблуде. Јовановци су остали при своме. Ти си Христос и крај!

Осим ових секата било је и таквих које су постале директно под утицајем разних протестантских секата. Ту су штундисти, па пашковци, скакуни (слично квекерима) менонити, баптисти и други.

Као што се несумњиво и јасно види, није само протестантизам обиловао сектама. **Било их је и у православљу** и у римокатолицизму, па и у старој Цркви.¹

Што се тиче првог од малочас помињаних раскола који су довели до стварања секти у Православљу, а које су узроковане црквеном реформом за време патријарха Никона, његове последице нису биле нимало наивне. Многи Руси, подржани нижим свештенством које није прихватало реформе које су се састојале у исправљању црквених књига, сматрали су руско царство и руску цркву представницима царства Божијег на земљи. У то време царска Русија, за разлику од Грчке која је већ била под окупацијом исламских завојевача, била је једино непоражено православно царство – што је представљало гаранцију Божије благонаклоности због непогрешивости додашњих црквених догми. Сматрали су да би исправљање богослужбених књига по узору на оне у Грчкој представљало право отпадништво од вере, а посебно због тога што се Божији гнев већ сручио на цркве у Грчкој – што је требало да значи да нису биле тако богоугодне као оне у Русији. Свештеници, монаси као и народ који је остао одан старом обреду (а који је, поред осталог, укључивао осењивање крсним знаком са два уместо са касније уведена три прста), пружали су снажан отпор увођењу новог обреда, тако да је и почетком XX века у Русији било више од 10 милиона старообредоваца.² Ипак, отпор који су пружали старообредовци, сматрајући да увођењем новог начина богослужења црква дефинитивно одлази у апостасију а благодат Божија напушта Русију, био је и више него фанатичан и могао би да се упореди са савременим култовима и сектама сатанистичке орјентације. Наиме, у оно време када су окршаји са званичном црквом и представницима власти били најжешћи (у XVII веку) али и касније, веома честа су била самоубиства, самоспаљивања као и оружани сукоби наоружаних монаха са државном војском, који су своје манастире користили као веома поуздана утврђења. Роман Миз, гркокатолички свештеник из Новог Сада, износи податке о овим појавама који су проистекли из његових обимних истраживања:

„У потрази за Краљевством Божјим које је напуштало ову земљу, и њени житељи су је почели напуштати. **Становници цијелих села скупили би се у црквама или шупама, затварали се изнутра, закуцавали врата и у вријеме богослужења запалили зграду, у којој би сви изгорјели.** Држава и Црква улагали су многе напоре и успјели некако обуздати ту појаву, али не и сасвим је искорјенити, јер су и касније избијали већи или мањи валови самоспаљивања, а дешавали су се и појединачни случајеви. Последњи случај самоспаљивања у Русији забиљежен је 1896. године.“³

1 Лазар Милин, Црква и секте, стр. 53-55. Нагласак мој.

2 Види у: Роман Миз, Први руски црквени раскол, Нови Сад 1998. год. стр. 5. Нагласак мој.

3 Исто, стр. 14.

„Прва самоспаљивања о којима постоје информације била су у времену од 1676. до 1683. године, када се у Пошехонском котару спалило око 1920 људи. **До почетка 1690-их година спалило се не мање од 20 тисућа људи** (до указа од 7. априла 1685. не више од 3800, остали последице указа). Самоспаљивања су се догађала тијekom цијелог XVIII стољећа. Било је случајева да је наједанпут изгорјело 2700 људи. **Осим самоспаљивања било је и намјерних утапљања, гладовања до смрти и самосахрањивања.** Самоубојства међу расколницима су се продужила и у XIX ст. Године 1820. неки се Јушкин сам затрпао земљом, а 1827. године, његов син Иван Јушкин, са још 35 сељака – **заклали су се.** У Оленецкој губернији самоспалило се 15-еро људи 1860. године, а године 1897. откривени су у подрумима у Тернову **засидани** фанатици. Коваљев, који их је засидао, жалио је што није могао засидати и себе.“¹

„На челу соловјецких монаха био је сада Никанор, умировљени архимандрит Савина манастира, затим благајник Геронтиј и ћелијски усамљеник Азариј. Монаси су имали довољне залихе хране, 90 пушака, око 900 пуда барута; манастир је био утврђен дебелим зидовима; браниоци су се фанатично борили. Опсада манастира трајала је седам година. Кроз то вријеме промијенила су се тројица команданата царске војске. Манастир је пао 22. сибјечња 1676. године и то тек након издаје монаха Феоктиста, који је показао војсци тајни пролаз у манастир.“²

Старообрядовци заправо и нису имали много избора. Уколико су желели да сачувају своју веру, у исто време покоривши се званичном црквеном уређењу, били би прогнани у делове царства у којима не би могли да друге доводе у смутњу. А уколико би се определили да је проповедају, закон од 7. априла 1685. године је за такве прописивао казну спаљивањем на ломачи.³ Стога, старообрядовци су радије бирали самоспаљивања, него хапшења и тортуре од стране државних органа.

Поред овог, за нас вредног, признања православних да је и из крила њихове цркве у ближој и даљој прошлости проистекао велики број секти, од којих се неке никако не могу ни да упореде са протестантским верским заједницама насталим у исто време (попут „Стефановаца“ на пример, који су новорођенчад бацали дивљим зверима и сл.), у малобројној савременој литератури која се бави овом тематиком, можемо да пронађемо и додатне информације. Наиме, у књизи „Ново секташтво“ руског теоретичара, есејисте и филозофа Михаила Епштејна сусрећемо се са читавим низом чудноватих верских покрета сличних онима које нам је малочас Милин представио. Многе од ових секти су, према речима овог аутора, аутохтоне, тј. оне које су изворно настале у Русији. Један велики број њих је настао од почетка 60-тих година XX века, тј. од пре педесетак година на овамо.⁴ Ево шта можемо да

1 Исто, стр. 69-70. Нагласак мој.

2 Исто, стр. 60.

3 Исто, стр. 77.

4 Види у: Михаил Епштејн, Ново секташтво; Аурора, Нови Сад 2001. год. стр. 20-21.

прочитамо у предговору овог дела, а што се тиче одговора на питање: Шта је основна тема проучавања књиге „Ново секташтво“?

„Које секте се разматрају у овој књизи? Већ и сами њихови називи звуче егзотично: крвославци, црвенохордаши, ковчежници, кућевљани, греховници, доброверци итд. То не треба никога да чуди – неуобичајено су звучали и називи староруских секти; међу многобројним верзијама и варијацијама, тако имамо: „чадородитеље“, „нечадородитеље“, „неме“ и „распева-не нетукаче“, „бегунце“ („сакриваче“), „трескавце“, „бичеване“, „христосе“, „изрупчане“, „немолеће“, „нехотеће“ и др.“¹

Епштејн је све данас постојеће руске секте поделио у неколико група. То су: религиозно – свакодневичке секте, религиозно – грађанске, религиозно – националне, религиозно – атеистичке, религиозно – есхатолошке и религиозно – књижевне.

На овом месту навешћу по неколико реченица о свакој од ових група (сем последње), цитирајући аутора поменутог дела.

Међу религиозно – свакодневичке секте спадају: светохранци, кућаници (кућевљани) и стварочинитељи (стваросветитељи):

„**Светохранци** – сматрају светим сам чин узимања хране, темељећи своја богословска истраживања на различитим системима употребе намири-ница. За светохранце цела област утољавања глади и жеђи има сакрамен-тално значење и сматра се ритуалом чији елементи зависе од конкретног режима исхране. (...) Светохранци тврде да су се кроз узимање хране деша-вали најважнији догађаји религиозне историје човечанства:

„Грех је дошао преко хране – са дрвета познања добра и зла. Искуљење долази преко хране – са крсног дрвета, преко крви и плоти Христове. Обећање Сатане које је обмануло Адама: кушајте и нећете умрети – испуни-ло се у сину Божјем, чије тело кушамо и чију крв испијамо.“²

„**Кућаници** (кућевљани) – религиозно – културни ред који испове-да вредности домаћег и кућевног понашања, уз његову стваралачку надо-градњу. Ред доместиканаца, како их понекад зову у западној Европи, раши-рен је у многим земљама света, али се искуство руске браће сматра особито поузданим, јер су управо ту била највећа искушења у очувању сопственог огњишта. (...) Кућа у списима кућаника представља идеално организовани, продуховљени простор који објумљује личност власника и редуплицира ње-гов унутрашњи свет.“³

„**Стварочинитељи** или **Стваросветитељи** – савез поклоника и израђивача предмета, који проповеда „ученички“ однос наспрам оближњег предметног света, његово спасоносно значење за људску душу. Користе се разна самоименовања: стварознање, стварољубље, стваросвећеност, ства-ротворење. (...) (Стварочинитељи; прим. И. С.) троше своје време на израду домаћих и „приручних“ ствари, не би ли се и одиста приближили богу који је био творац свега – они не желе да живе у туђем него у сопственом „све-

1 Наведено дело, стр. 21.

2 Исто, стр. 37, 40. Нагласак мој.

3 Исто, стр. 46-47. Нагласак мој.

ту домаће радиности“. (...) Одржавају посебне обреде „освештавања ствари“, молитвено им се клањајући и налазећи у њима црте лика и подобија божјег.“¹

Поред ових, рекли би смо, наивних и безопасних секти, постоје и оне друге које, судећи према њиховом учењу, могу да доведу своје чланове до различитих облика менталних болести. Међу религиозно – грађанским сектама најкарактеристичнији су будалаши. Ево шта о њима можемо да прочитамо у делу Михаила Епштејна:

„**Будалаши** – једна од најмногбројнијих секти, чије је учење веома познато мада и недовољно проучено. Наведимо одломке из низа најверодостојнијих извора:

„**Будалаши** – **то су јуродиви нашег доба**, само што њихово јуродство није у нарушавању опште-прихваћених правила него у њиховом блажено-непромишљеном практиковању, пошто су та правила од стране друштва већ довољно компромитована (...) За разлику од грађански настројених људи, будалаши не противурече, не слажу се, не боре се, **али налазе одушка за своју душу у глупости – праве себе будалама** по правилима која су установили будалаши. Систем је, као, до те мере суров и нехуман, да му само глупости придају какву-такву људску топлину, па нека се ради макар и о привиду човечности. (...) Ко су будалаши и по чему се разликују од будала? То су будале са предумишљајем, они улазе у одабрану улогу, пошто уопште нису будале од рођења.“²

Но, о томе да је поред ових, донекле можда и симпатичних будалаша, Православље у Русији изнедрило и много опасније секте, које по својим ритуалима подсећају на сатанистичке култове, сведоче текстови који следе. Једна од таквих секти, која је сврстана у ред „Религиозно – националних“ јесу и „крвославци“, тј. „крвосветитељи“:

„Овај вид секташтва данас **представља највећу опасност за наше друштво**. У њему бујају најгори облици празноверја, који једну нацију претпостављају другима и проглашавају је „богоносном“, те подстичу превођење других народа у своју веру или, пак, истребљења „неверних“, „иноплеменика“. (...) Симптоматично је да се секташки третман нације (или националних колектива) у наведеним случајевима одликује паганском ригорозношћу, будући **крвожедан и застрашујућ**. **Крвославци**, на пример, обожавају родну земљу не зато што је подарила свету значајне људе: војсковође, летописце, геније науке и уметнике, него зато што је **утила у себе много крви**, „а где је крв – тамо је и светиња“. Намеће се мрачан закључак да су светитељи наше земље били они који су пролили највише крви по њој – тирани и изроди прошлих векова.“³

„**Крвославци** или **крвосветитељи**. Најверодостојнији траг овог покрета можемо утврдити по обреду поштовања места обележених обилним проливањем крви – као што су места великих битака, масовних гробница.

1 Исто, стр. 53. Нагласак мој.

2 Исто, стр. 65. Нагласак мој.

3 Исто, стр. 77. Нагласак мој.

Од обичне ритуалне праксе одавања почастии умрлима, *крвославље* се примарно разликује својим интересовањем не толико према индивидуалним заслугама покојника, колико према самом месту њиховог сахрањивања, које се сматрало утолико више светим, што је више крви упило у себе. (...) Неки истраживачи сматрају да је пресудна одлика *крвославља* чин изговарања завета (заклетве) код места крвопролића (не само укупна места, него и места битака, погубљења, стрелања, мучења). Суштина заклетве је – верност имену погинулих и спремност да се за њих пролије сопствена крв. Већина истраживача управо том моменту готовости на ритуално проливање сопствене крви¹ придаје значај утврђивања заклетве или чак замене за њено изрицање. Придодати кап сопствене крви мору већ проливане – то само по себи означава чин „орођавања са човечанством које у гробовима снима вечни сан“.²

Крвославци, судећи по њиховој литератури, верују да је први човек (Адам) створен од земље која је била натоплена Божијом крвљу (вероватно из разлога што реч „адама“ на јеврејском језику, од које и долази име првог човека (име „Адам“ у буквалном преводу са јеврејског значи: „од црвене земље“) представља земљу црвеницу, тј. земљу црвенкасте боје). Из тог разлога, сматрају да је сваки верник дужан да следи Божији пример и натапа земљу својом крвљу. Према њиховом учењу, већи део хришћанског света је одавно напустио Христа јер „избегава патњу и боји се крви“. За првовековне хришћане се каже да „не само да су пили Христову крв у време причешћа, него су нападали земљу својом крвљу, следећи Христа, који је дошао на оскудну земљу, проклету од стране Бога, да би је напојио и смекшао својом крвљу, да на њој не рађа чкаљ и трње него семенке царства небеског.“³

Након описивања религиозно-националних секти, аутор књиге „Ново секташтво“ је обрадио неколико „религиозно-атеистичких секти“, међу којима су атеисти, доброверци и греховници. Биће веома корисно да укратко прикажемо и њихове карактеристике, које ће нам објективно ставити до знања да су секте проистекле из Православља, по идеологији, много безбожније и одурније него оне проистекле из протестантизма које постоје на нашим просторима:

„**Атеисти** – за разлику од атеиста који захтевају да човек заузме место непостојећег бога, атеисти позивају на такво понашање као да бога има, па макар га у ствари и не било. У томе виде највиши развитак људскости: изгубивши веру у бога, наставити живот по божанским начелима, бити добар и правичан на земљи, не очекујући никакву награду на небесима. Понашај се

¹ А ево и текста из секташке литературе, којег у свом делу наводи Епштејн, а који се односи на ставове које заступају *крвославци*: „Зар само лешеви доспевају у земљу? Не, и душе се у њу сахрањују, заједно са крвљу прожимају земљу, одухотворујући све што се сеје и класа. Зар не осећате дах небески који наткриљује целу Русију? – то њена крв вапије за нама у свакој стоци, у сваком грумену земље... Вечито жедна земља, запечених, испуцалих усана... Ко ће поред рођене матере пронети свој пенушав, до врха напуњен пехар? Излиј га, напој земљу хранитељицу!... Ви се бојите чак и изгледа крви, и више волите да се убуђа у вашим жилама, него да одијете из препуне посуде.“ (стр. 81-82).

² Исто, стр. 79-80. Нагласак мој.

³ Исто, стр. 83.

тако као да Бога има и као да те наводи на милосрђе – и у исто време, као да бога нема и да ти нико неће узвратити за учињено добро. Бог од тебе захтева све а не обећава ништа. Највероватније ћеш једноставно умрети и никада нећеш васкрснути. У томе је суштина искушења. Никога нема уз тебе, ни на небу, ни у вечности – сам си. (...) Ето шта значи бити дорастао – БИТИ БЕЗ БОГА КАО СА БОГОМ. То је врхунска зрелост.¹

„**Доброверци** верују у снагу добра или, како би то они рекли, у мекоту добра:

Добра нема ни на небу ни на земљи, ни у мору, **ни код Бога**, ни код анђела, ни код животиња... *Једино је човек* који пати и који спознаје своју патњу *изградио себе за схватање добра.*²

„**Помагачи** имају задатак да помажу свему природном што се дешава у свету. Гори ли ватра – они ће бацити суву гранчицу у њу, да се не угаси. Слети ли нека семенка на камен – они је дижу и бацају на меко тле, да израсте. У жеку пролећа често их можемо видети око дечјих игралишта, шеталишта, око гомила размекшалог снега, око барица, они праве пут поточићима, да би пролећу олакшали посао.“³

„**Греховници**. Овај покрет, хришћански у својим извориштима (настао 60-тих година XIX века; прим. И. С.), на моменте се чак усмеравао **против Христа коме се пребацивало што није грешно заједно са грешницима**, што се није, прихвативши друштво скитница и блудница, без остатка оденуо њиховом тамом. Руска жудња за свеопштом привлачношћу се до те мере издиференцирала да је бити међу грешницима а не грешити, саосећати с посрнулим а сам не посрнути, схватана као издаја свеопштег братства.“⁴

На крају овог прегледа секти које је изнедрило руско Православље, споменућемо још неколико интересантних. Ове секте су сврстане у групу „религиозно-есхатолошких секти“, а међу њима су најпознатије: ковчежници, удаљеници (ђубретари), пустоверци (пустосвети) и стаклорци (стаклари). На овом месту обратићемо посебну пажњу на прве две, уз детаљнији осврт на веровање ове друге.

„**Ковчежници** – себе називају још и „трагачима за ковчегом“, „гради-тељима ковчега“ или „нојевцима“, по имену библијског праведника који се спасао од потопа. (...) Они дом називају ковчегом који плови пучином савремене цивилизације, местом спасења праведника, Црквом Последњег завета.“⁵

„**Удаљеници** (други назив – **Ђубретари**) – апокалиптична секта блиска атеанству. За њих је одрицање од Бога основни знак и „поклич“ последњег времена. (...) Удаљеници се, по правилу, настањују на самој периферији насеља, због чега су их у народу прозвали још и **КРАЈЕСЕЛЦИМА**;

1 Исто, стр. 105. Нагласак мој.

2 Исто, стр. 111. Нагласак мој.

3 Исто стр. 116. Нагласак мој.

4 Исто, стр. 118-119. Нагласак мој.

5 Исто, стр. 133. Нагласак мој.

њихове куће су обично на крају села. А и у сваком другом погледу они се држе „прикрајака“: **доделују свето значење најодурнијим предметима, најпрезренијим занимањима, укључујући вршење физиолошких потреба**. Пре него што приступе том чину, они се моле, а затим благодаре Бога, све време се молећи, **доживљавајући своје пражњење као свето чинодејствије**, захваљујући коме се тело изнова формира из праха, одваја од нечистоће.¹

Поред тога што посећивање захода (тоалета) сматрају најсветијим послом на земљи, удаљеници верују да су ђубришта и контејнери заправо својеврсни Божији олтари на које силази Свети Дух:

„Оно најнечистије изазива код удаљеника највеће поштовање. Они су начинили свој барјак од опираче или марамце, видећи у њима жртвену тканину која прима нечистоће не би ли очистила унутрашње органе или спољашњу средину. Исто тако, **разне помије, ђубришта, контејнери, изазивају код њих узвишена, молитвена осећања**; они виде у њима жртвена места што примају у себе масу нечистоћа ради очишћења других места.“²

А ево и цитата из удаљеничког „теолошког“ дела „О жртвеном значењу ђубрета“, којег наводи аутор „Новог секташтва“:

„Свака нечистоћа зато је и постала нечистоћа не би ли те очистила. Свако ђубре, *гнилеж, бућ* – то је жртва, *принета за тебе. Моли се Господу да прими ту жртву*, а не да тебе баци у отпадну јаму, у паклени огањ.“³

Према Епштејну, удаљеници (ђубретари) се труде да одржавају процес сталног труљења у гомилама ђубрета, да би га припремили за пропламсај. По њиховом мишљењу **„на ђубре што се дими, као на жртвени олтар, нисходи Дух Господњи**.“⁴ По природи свога посла, удаљеници су најчешће чистачи, ђубретари, радници на одржавању канализационих система, као и неговатељи непокретних болесника. Међу малобројним удаљеницима који живе у западном свету, према Епштејну, највећи број њих је запослен као чистачи обуће, „који стављају себи у обавезу да се клањају прљавштину, да се свакодневно сагибају пред људским теретом праха.“⁵

1 Исто, стр. 137-138. Нагласак мој. Ево и текста из књиге секте Удаљеника, „Теологија пражњења“ од аутора М. Н. коју је у свом делу цитирао Епштејн: **„Пражњење је најсветији од свих наших земаљских послова, јер нас чисти од унутрашње прљавштине**. Сви облици спољашњег чишћења, укључујући умивање тела у разним религиозним култовима, чине само прегходни ступањ тајанства пражњења што изврше нашу унутрашњост и избацује њене отпатке и излучевине напоље. Зар неће и Господ доћи да нас тако испразни од греха, да олакша смрадни терет нутрине душе наше?... **Моли се Господу док се у напоњима олакшаваш**, јер тај напон и јесте молитва нашег тела, вапај нутрине наше за спасењем. И нека у твојој души звучи исти тај вапај: **Господи, помози, Господи, малаксавам – нека се развргне јарам мојих мук!**“ на стр. 138-139. Нагласак мој.

2 Исто, стр. 139-140. Нагласак мој.

3 Исто, стр. 140. Нагласак мој.

4 Исто. Нагласак мој.

5 Исто, стр. 139.

Закључак

Из целокупног досадашњег проучавања, учили смо да васељенско Православље нимало није имуно на настанке раскола и секти из својих редова. Иако је Лазар Милин, у својој апологетици „Црква и секте“, покушао да до крајности омаловажи искључиво протестантски покрет, тиме што је, између осталог, навео и неколико скарадних примера настанка и деловања секти које су се издвојиле из западног хришћанства¹, он ипак није могао да пронађе тако монструозне и бизарне примере какве налазимо међу сектама насталим на тлу православне Русије. И док је велики број секти који је настао у западном свету своје вероучење везивао, или још увек везује за човеково спасење или пак будући поновни долазак Исуса Христа (па макар како погрешно тумачио поједине библијске доктрине или пророчанства; попут Мормона, Јеховиних сведока итд.), православне секте у својој “теологији” готово да уопште не спомињу ове догађаје. Као што смо могли да се уверимо, оне су проповедале, или још увек проповедају практиковање блуда (акуљиновци), бацање новорођенчади дивљим зверима (стефановци), кастрирање мушкараца и одсецање груди женама – а све то у име Христовог учења (скопци), поклоњење пред најобичнијим предметима (стваросветитељи), изигравање лудака пред околним светом (будалаши), поштовање места крвопролића и ритуално проливање своје крви на земљу (крвославци), критиковање Христа због тога што је живео свето а не у греху (греховници) или пак поштовање ђубришта и контејнера за смеће – као некаквих олтара на које „нисходи Дух Господњи“ (удаљеници – ђубретари).

Што ће рећи, заиста постоји велика разлика између секти које су настале међу протестантима са једне и међу православнима са друге стране, с тим што огромну „надмоћ“ по питању „јеретичности“ свога веровања очигледно имају оне православне.

¹ Ево како гласи навод из Милинове књиге, а у коме он наводи вероватно најчудноватије примере до којих је могао да дође, а који се тичу настанка и деловања секти у западном свету:

„Каквих је све лудорија било међу секташима то је да човеку памет стане! Да не лутам кроз историју разних секата, сетимо се само неколико примера из новијег секташтва.

Кројачки радник из Лајдена Јохан Бокхолд, један од вођа анабаптиста увео је многоженство и оставио иза себе 17 жена, а своје вернике је уверавао да долази ускоро хиљадугодишње Христово царство.

Ева Бултар у Хесену је основала секту која је под видом религиозности проводила блуд као некадашњи николаити.

Шта да кажемо о енглеској секти Нови Израилци који су очекивали да им Јованка Сауткот, поглавица њихове секте роди новог месију?!

Сетимо се и једне швајцарске секте чији се оснивач Маргарет Петер 1823. године дала распети на крсту „за спас многих хиљада душа“. Споменимо и Јакобину Маурер, калвинисткињу из Бразила која је 1874. основала секту „Изабраних“ којима се она представила као Христос који је поново дошао. Њени верници водили су рат до истребљења свих оних који не припадају њиховој секти, све док их власти бразилске нису разјуриле.

Да ли је мудро од првих адвентиста што су слушајући Милера двапут узалуд дочекивали Христа на отвореном пољу? Да ли је мудро кад Јеховини сведоци пуштају нек умре човек који би се иначе могао спасти трансфузијом крви, јер сматрају да је трансфузију Бог забранио?“ Милин, Црква и секте, стр. 356-357.

Искрено се надам да ће, између осталог, и ово сазнање о постојању велике неслоге међу православнима широм света, које се очитује кроз настајање многобројних раскола са једне и секти са друге стране, помоћи мојим читаоцима у сагледавању целокупне истине о цркви која претендује да буде названа и поштована као „Једина, света и апостолска“.

Сматрам да је посве јасно да, после свега до сада реченог, овакав епитет васељенском Православљу нипошто не може бити приписан.

О исправности оваквог мог става посведочиће и следеће поглавље које преноси снажно Христово упозорење: „Чувајте се лажних пророка“.